

III RIIGIKOGU

3. istungjärk. **Protokoll nr. 45 (11).**

1927. a.

**III Riigikogu koosolek 22. veebruaril
1927. a. kell 17.**

Kokku on tulnud 98 Riigikogu liiget.

Valitsuse loosis: Riigivanem **J. Teemant**, sõjaminister **J. Soots**, kohtuminister **J. Sepp**, välisminister **Fr. Akel**, haridusminister **J. Lattik**, töö-hoolekandeminister **O. Tief**, teedeminister **A. Kerem**, kaubandus-tööstusminister **K. Kornel**, rahaminister **L. Sepp**.

Päevakord:

1. Vabariigi Valitsuse koosseisu täiendamine.

2. Eesti-Saksa vahelise vahekohtu ja lepituse lepingu kinnitamise seadus — II lugemisel.

3. Eesti ja Briti vahelise rahatransfertide vahetamise kokkuleppe kinnitamise seadus — II lugemisel.

4. Eesti ja Helveetsia vahelise Haagi tsiivilprotsessi-konventsiooni vastastikuse maksmapaneku deklaratsiooni kinnitamise seadus — väliskomisjoni ettepanek.

5. Eesti ja Taani vahelise lepituskonventsiooni kinnitamise seadus — väliskomisjoni ettepanek.

6. Väljaspool linnu ja alevide asuvate kinnisvarade hindamise seaduse muutmise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

7. Eesti riigikontrolli ajutise seaduse täiendamise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

8. Seadus lindudekodu asutamise kohta Kuressaare linna piiris asuvas „Väikeses lahes“ — O. Puki, A. Jõeääre, J. Teetsov'i ja A. Käneri ettepanek.

9. Mäeseadus — III lugemisel.

10. Sonda-Mustvee raudtee ehitamiseks maade sundvõõrandamise seadus — II lugemisel.

11. Pedja liivaaugu laiendamiseks maa sundvõõrandamise seadus — II lugemisel.

12. Firmade seadus — II lugemisel.

13. Äride registreerimise seadus — II lugemisel.

14. Riigivaranduste kinnitamise seadus igasuguste kahjude vastu — II lugemisel.

15. Veeühisuste seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

16. Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaa-de korraldamise seaduse muutmise seadus — I lugemisel.

17. Riigiasutustes eraisikutele ja -asutustele maaplaanide, hindamise- ja piiridokumentide valmistamise ja õigekstunnustamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

18. Põllumajapidamiste metsaga varustamise seadus — I lugemisel.

19. Palga alammäära seadus — sotsiaalkomisjoni ettepanek.

20. Üüriseaduse muutmise ja osalise kaotamise seadus — üüriseaduse komisjoni ettepanek.

21. Uute linnade tuluallikate suurendamise ajutine seadus — omavalitsuse komisjoni ettepanek.

22. Kohtupristavite taksi seadus — üldkomisjoni ettepanek.

23. Eluaseme seadus — maakomisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab esimees **K. Einbund**.

Sekretäri kohal abisekretär **O. Liigand**.

Koosolek algab kell 17.15 min.

1. Päevakorra täiendamine.

Juhataja **K. Einbund**: Avan Riigikogu koosoleku. Päevakord on

Riigikogu juhatause poolt Riigikogu liikmetele ja Vabariigi Valitsusele teada antud. Päevakorra kohta on rkl. Voiman'ilt ettepanek võtta päevakorra 1. punktiks komisjonide täiendavad valimised. Samasuguse ettepaneku teeb ka rkl. Pesur Eesti töölisteparfei Riigikogu rühma nimel. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on päevakorra 1. punktiks vastu võetud komisjonide täiendavad valimised. Päevakord on kindlaks määratud.

Enne päevakorra juurde asumist on sõna sekretäril teadaande korras.

2. Teadaandmine tervitus-telegrammide kohta.

Sekretär **O. Liigand**: Riigikogu nimele on tulnud järgmine tervitustelegramm: „Nõmme linnavolikogu esimene koosolek

18. veebruaril 1927. aastal tervitab Riigikogu.“

3. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta.

Riigikogu juhatus poolt on antud:

1. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palgade seadus — riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palgade seaduse erikomisjoni.

2. Eesti ja Läti vahelise, mõlema riigi piiräärsetel jõgedel metsamaterjalide parvetamise kokkuleppe kinnitamise seadus — väliskomisjoni.

3. Eesti ja Läti vahel tolliuniooni teostamise lepingu ja selle lõpuprotokolli kinnitamise seadus — väliskomisjoni.

4. Eesti ja Briti vahelise rahatransfertide vahetamise kokkuleppe lisaartiklite kinnitamise seadus — väliskomisjoni.

5. Revideeritud Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsiooniga ja selle lisaprotokolliga ühinemise seadus — väliskomisjoni.

6. Riigiteenijate ja -töölise ühekordse palgalisa seadus — rahaasjanduse komisjoni.

4. Komisjonide täiendavad valimised.

Juhataja **K. Einbund**: Ettepanek on tehtud, eelarve-komisjoni valida rkl. Maurer'i asemele

rkl. Spreng — Eesti töölistepartei Riigikogu rühma nimel E. Pesur.

Eesti sotsialistliku töölistepartei Riigikogu rühma nimel on J. Voiman'ilt ettepanek valida: 1) eelarve-komisjoni: A. Vommi asemele A. Kärner, P. Schütz'i asemele E. Kink, J. Klesment'i asemele J. Tik; 2) üldkomisjoni — E. Kingu asemele J. Klesment; 3) riigikaitse komisjoni — P. Schütz'i asemele K. Ast ja 4) riigi majapidamise komisjoni — A. Jõeäär asemele A. Oinas.

Kavatsen ettepanekud korruga hääletada. Selle vastu ei vaielda. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on muudatused komisjonide koosseisus vastu võetud.

5. Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma erakorraline teadaanne.

A. Jõeäär (stp): Väga lugupeetud rahvasaadikud! Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma nimel on mul au järgmise erakorralise teadaandega esineda.

Viimasel ajal on Eesti vabariigi kõrgemate võimude tegevuses ilmsiks tulnud nähtused, mis ähvardavad kõigutada kodanikkudes usku, et meil üldse tegemist on õigusliku riigiga. Kodanikud on tahes või tahtmata sunnitud arvamisele tulema, et riiki ei valitseta enam seaduste alusel, vaid üksikute võimulepääse-

nud isikute ja nende seljataga seisvate kihtide piiramata omavoli põhjal, kellele seadused ainult selleks, et neid oma kasuks väänata.

Tee sarnaseks seaduste väänamiseks avas Riigikogu juhatus enamus, kui ta ühines tellitud juristide erapooliku seaduse seletusega, mille järgi seadusest, kui see „ei“ ütleb, tarbekorral „jah“ võib välja lugeda ja ümberpöörduvalt. (Riigivanem J. Teemant: Kuidas võib lubada sarnast kõnet! — J. Tõnisson, rhv: Seesugust arvamist ei tohi olla! — J. Laidoner, põl: Kas Teie olete parem jurist? — M. Laarman, põl: Koduse haridusega!)

See autoriteetne seletusviis on nähtavasti härra siseministri peale rabavat mõju avaldanud ja ta arvamisele viinud, et kui tarbekorral seaduse seletusega musta valgeks saab muuta ning „ei“ „jah“ks“ lugeda, siis veel sammu tagasi minnes ühtesama seadust ka niiviisi seletada võib, et see seadus „ei“ ütleb siis, kui seletus käib nende kodanikkude kohta, kes ei kuulu samasse erakonda, kuhu parajasti võimulolev seaduse seletaja minister, kuid „jah“—ministri erakonna kaaslaste kohta.

Et asi täpselt nii on selle tõenduseks lubatagu mulle ette kanda väljavõtted järgmistest ametlikkudest dokumentidest:

E. V. siseministeerium, Administratiiv-osakond. 10. veebruaril 1927. a. nr. 1549. Maavalitsustele ja maavolikogu valimiste komiteedele.

Maa- ja vallavolikogude valimisseaduse käsitamisel ülestõstetud küsimuste kohta pean tarvilikuks järgmist seletada:

2. Kas tulevad kandidaatide teadustused, et nad nõus on nimekirjas kandideerima, sisse anda ühel ajal kandidaatide nimekirjade esitamisega või võib neid teadustusi sisse anda ka hiljem?

Maavolikogude valimisseaduse § 24. ja vallavolikogu valimisseaduse § 20. tähendatakse, et need teadustused tulevad kandidaatide nimekirjale juurde lisada vastava vormi järgi. Sellest selgub, et neid teadustusi hiljem esitada ei või. Kui teadustuste hilisemaks esitamiseks võimalus oleks tahetud luua, siis oleks see seaduses täpselt väljendatud.

4. Kui mõne nimekirja soovitaja allkiri selle tõttu maksusetuks tunnistatakse, et see soovitaja on alla kirjutanud veel mõnele varem sisseantud nimekirjale (Maavol. val. sead. § 25. ja vallavol. val. sead. § 22), kas võib siis maksusetuks tunnistatud soovitaja allkirja asemel p. 3. tähendatud paragrahvide põhjal paranduse korras uut soovitaja allkirja esitada?

Sarnast paranduse võimalust ei näe seadus ette, ja sellepärast ei ole lubatud maksusetuks tunnistatud soovitaja allkirja asemele uut all-

kirja asetada. Kui soovitaja allkirja maksvuse-
tuks tunnistamise tõttu nimekirja soovijaid
osutub vähem kui 5, siis tuleb valimiskomiteel
sarnane nimekiri teiste nimekirjade hulgest
kõrvaldada.

6. Maavol. val. sead. § 24. ja vallavol. val.
sead. § 20. järgi ei või kandidaadid olla nime-
kirja soovitajad. Kui kandidaat mõnele nime-
kirjale on soovitajana alla kirjutanud, kellena
tuleb ta siis arvesse võtta, kas kandidaadina
või soovitajana?

Et nimetatud paragrahvides räägitakse ni-
mekirjade soovitajatest, siis ei ole kahtlust, et
kandidaat, kes nimekirja soovitajana alla on
kirjutanud, välja langeb soovitajate hulgest,
kuna ta kandidaadina püsima jääb. Selle-
juures ei ole tähtsust asjaolul, kas kandidaat
soovitajana alla on kirjutanud sellele nimekir-
jale, milles ta kandideerib, või mõnele teisele
nimekirjale.

Allkiri: J. Soots.

Kindralstaabi kindral-major
siseministri k. t.

Seda ringkirja tarvitati üle terve riigi ja
valimiste maakomiteed ei teadnud nähtavasti,
et ringkirja käsitada tuleb ainult sarnaste
nimekirjade jaoks, kus ei kandideeri sisemi-
nistri erakonna kaaslased kogupõllumehed.

Selle tõttu juhtus Harjumaal see õnnetus,
et muuseas ka kogupõllumeeste kandidaatide
nimekiri, kus eesotsas pealegi Riigikogu esi-
mees härra Einbund, kitsasse värvasse kinni
jäi ja komitee poolt kõrvaldati.

Mis sündis aga pärast komitee otsust:

19. veebruaril kell 12.45 min. lendas sise-
ministriumist Harju maakonna komiteele
telefonogramm järgmise sisuga:

10. veebr. ringk. nr. 1549 p. 2 — ja 6 muut-
miseks ja täiendamiseks seletan, et kandidaa-
tide nõusoleku teadustusi võib esitada ka täien-
daval nimekirja parandamise tähtajal ja korras
ja et kandidaadid ei või olla selle nimekirja
soovitajaks, kus nad ise kandideerivad, kuid
teisi nimekirju võivad soovitada.

(K. Ast, stp: Aita, armas Soots!
Kas nüüd oli tellimise peale või
mitte? — J. Piiskar, stp: Skandaal!)

Selle järele tekib põhjendatud kahtlus:
kas siseministrium on veel Eesti vabariigi
ametlik asutus või on see kogupõllumeeste
valimiskomiteeks muudetud, kes riigivõimu
kõige jultunumalt korrupeerides oma era-
kondlikkudes huvides seadusi seletab täna nii
ja homme teisiti.

Riiklikkudes huvides ei võiks sarnast enne-
kuulmata talitusviisi lubada, ja meie nõuame
kõige kindlamalt, et minister, kes sarnase kor-

ruptsiooniga valmis saanud, omalt kohalt lah-
kuks. (Vahelhüüe pahemalt poolt: Ei
lähe see mees!)

J. Holberg (põl): Ma teen ettepaneku,
avada läbirääkimised erakorralise teadaande
puhul.

Juhataja **K. Einbund**: Rkl. Holberg'ilt
on ettepanek, avada läbirääkimised erakorralise
teadaande puhul. (Hääletatakse.) Nähtava
enamusega on ettepanek vastu võetud.

Siseministri kohustetäitja sõjami-
nister **J. Soots**: Lugupeetud rahvasaadi-
kud! Inimesed, kes räägivad ühekülgsest
seaduse seletamise juures või mingisugusest
korruptsioonist, peaksid ette tooma mõne-
sugused näited, et siin tõesti on tarvitatud
mitmesugust mõõdupuud. Seadus on teie
eneste poolt tehtud, kui teda mitmeti võib
tõlgitseda, on ta puudulik ja teda tuleb selgi-
tada. Aga sellega ei tekitata mingisugust kor-
ruptsiooni. Kui teie ütlete, et seadus on ühe
rühma kasuks tõlgitsetud, siis peaks teda küll
niiviisi tõlgitsema, et ühele rühmale on üks
seaduse tõlgitsemine antud, teisele teine.
(K. Ast, stp: Kui Jaan Soots'ile ja tema
rühmale tarvis oli, siis tuli teine
seletus.) Seda ei ole tehtud. Kui on antud
kaks tõlgitsemist, siis mõlemad on antud üldi-
seks tarvitamiseks kõigile rühmadele, kõigile
komiteedele ja maavalitsustele. (Riigivanem
J. Teemant: Ega Ast ei ole lugenud
neid tõlgitsemisi, sellepärast tema
ei tea.)

Teie süüdistate nimelt, et § 24 maavoliko-
gude valimise seaduses ei ole öieti tõlgitsetud.
Lubage, ma toon ette, kuidas teda on tõlgit-
setud. § 24. ütleb: „Iga kandidaatide nimekir-
jale peab vähemalt 5 valijat soovitajana alla
kirjutama, kusjuures kandidaadid ei või olla
soovitajad“. Nüüd tõuseb selle juures küsimus,
mispärast niisugune määrus on pandud maks-
ma. Vististi on see küllalt selge, et nimelt selle
tarvis, et inimene iseennast soovitada ei või,
küll aga teist inimest. Siseministrium omal
ajal, kaaludes seda asja, jõudis arvamisele puht
juriidiliselt, et vististi on siin võetud maksimum,
et ei või ükski oma nimekirjale soovitaja olla,
see tähendab iseennast soovitada, vaid teistele
nimekirjadele. (Vahelhüüded pahemalt
poolt.) Pidage teie ka natuke suud! (J. Voi-
man, stp: Kas Teie kasarmus olete?
Kapral on siia tulnud.)

Juhataja **K. Einbund**: Palun Riigi-
kogu liikmeid korda pidada ja kõnelejat mitte
segada.

Siseministri kohustetäitja sõjamineister **J. Soots**: Ärge segage, ärge hüüdke vahele! (J. Vain, stp: Teie ei pea korda, selleks on koosoleku juhataja. — K. Ast, stp: Selleks on seljataga omad mehed ...)

Mis teie mulisete seal! (J. Piiskar, stp: Ega Teie roodu eesotsas praegu ei ole. — J. Vain, stp: Ärge öelge sarnaseid sõnu Riigikogus. — Hüüded pahemalt poolt: Maha! Maha! — Pahemalt pool müra ja trampimine jalgadega. — J. Hüneron, põl: Jalad on head.)

Juhataja **K. Einbund**: Rkl. Vain, ma kutsun Teid korrale. Ma palun rahu! (J. Vain, stp: Paluge õigel ajal.) Härra siseministri kohustetäitja, mina leian, et Teie viimane ütetus, millega Teie pöörasite Riigikogu liikmete poole, ma ei saanud küll aru, missuguse Riigikogu liikme poole, kuid see oli pahemale poole, — on haavav ja teen Teile selle eest märkuse. (Kiiduavaldused pahemalt poolt. — Riigivanem J. Teebant: Kas kaitset ei ole. — Hüüded paremalt poolt, näidates pahemale poole: Aga mis nad seal teevad? Hulgalsed vahelhüüded ja müra.) Ma palun rahu. (J. Holberg, põl: Juhataja ei ole erapooletu! — Naer ja käteplakutamine pahemal pool.)

Siseministri kohustetäitja sõjamineister **J. Soots**: Kui siseministeeriumi seletus jõudis komiteedesse, oli valijate nimekirjade kokkuseadmine juba täies hoos. Rahvas tõlgitses seda seadust omal viisil otsekoheste teksti järgi, nimelt, et kandidaat ei või olla soovitaja omas nimekirjas. Mis puutub võõrastesse nimekirjadesse, siis ei kuulu see asjasse. Kui nüüd kokkuseatud nimekirjad jõudsid komiteedesse, kus olid aga juba siseministeeriumi seletused, siis hakkasid komiteed nimekirju üksteise järele tühistama. Mul ei ole kindlaid teateid, missuguste rühmituste nimekirjad need olid. Teada on, et niisugune õnnetus on mitme rühmituse nimekirjaga juhtunud. Kui selle peale tuli ametlik kaebus ... (A. Jõeäär, stp: Kes kaebas ametlikult?) ... siis siseministeerium hakkas seletusi ümber kaaluma, ja siis jõuti selgusele, et esimene seletus rahvale teatav ei olnud. (A. Jõeäär, stp: Kas teine on rohkem teada?) Teine on rahvale rohkem teada, sellepärast et teine seletus on ajalehtedes otsekohe ära trükitud. Kuna esimene seletus laiemale rahvahulgale teada ei olnud ja siseministeeriumi ametlik kaebus oli tulnud, võttis siseministeerium asja uuesti kaalumisele ja leidis, et § 24. annab

ka kitsamalt tõlgitseda .... (J. Piiskar, stp: Kuidas rahvas tasuseadust tõlgitses?) et § 24. annab ennast tõlgitseda rohkem demokraatlikumalt .... (Pahemalt poolt: Soots ja demokraatia!) Ei või arvata, et Riigikogu, kes on demokraatlik, oleks seadusega tahtmist avaldanud, et nimekirju võimalikult rohkesti tühistataks. Riigikogu tahtmine peaks olema, et võimalikult vähe nimekirju tühistataks, et rahvas võimalikult laiemalt oma tahtmist võiks avaldada. Ja kui nende nimekirjade järgi minimaalsed nõudmised on täidetud, siis peaks sellest küll olema. Seda järele kaaludes ning § 24. teksti uuesti arutades jõudis siseministeerium arvamisele, et seaduse otsekohene tekst ei takista soovitajatel ise testet nimekirjades kandidaatideks olla, ja et vastupidine seisukoht oleks korruptsiooni väljakutsumine, ning ministeerium asus põhimõttele, et soovitaja ei tohi olla oma nimekirjas kandidaat. Selle üle võib ju vaielda, kas see seletamine õige on, kuid õige on sellejuures see, et see seletus käib igatühe kohta ja mitte ühe koonduse kohta, mitte üksi põllumeeste kogude kohta, vaid sotsialistide nimekirjade kohta. (J. Piiskar, stp: Kellele see telefonogramm saadeti, kas kõigile komiteedele?) Missugune telefonogramm? See korraldus käib kõigi kohta. Ja kui teie toote tõendusi, et seda seletust kuskile kuski ei ole saadetud, siis lasen juurdluse toimetada, ning need inimesed, kes ei ole minu korraldust täitnud, võetakse vastutusele. See sotsialistide väljaastumine ei ole millegiga põhjendatud, vaid see on järjekorraline opositsiooni number ja muud mitte midagi.

A. Rei (stp): Härra siseministri kohustetäitja seletas, et esiteks olla ministeeriumis valitsenud tendents valimisseadust tõlgitseda maksimaalselt kitsendavas mõttes, hiljem aga nähes, et rahvas mõistab seda seadust teisiti, on ministeerium tahtnud olla demokraatlik ja asunud niisugusele seisukohale, mis rohkem vastab rahva arusaamisele. Tuleb tähendada, et ministeeriumi esimene seletus oli õige ja vastas seaduse mõttele, kuna aga uus seletus anti siis, kui põllumeeste kogude nimekiri kitsaste värvate taha kinni jäi. Ainult siis tuli ministeeriumile demokraatlikkuse meelde. Kuid uus seletus on seadusega täiesti vastolus. § 24. ütleb, et kandidaadid ei või olla soovitajad. Siin ei ole mitte kirjutatud, et ei või olla soovitajad samas nimekirjas, vaid on öeldud, et nad üldse ei või soovitajateks olla. Olekski ju päris võimatu aktsepteerida niisugust seisukohta, et keegi kandideerib teatavas nimekirjas, mis juures tema ei või soovitada oma nimekirja, küll aga võib tema soovitada

mõnda teist nimekirja, olgugi, et see teine on tema mõtteosaliste nimekiri. Niisugune seisukoht käiks iga loogika vastu. See on üks asi, mille peale ma tahtsin tähelepanu juhtida. Teiseks tahaksin ma tähelepanu juhtida § 25-le. Selles paragrahvis loeme:

„Juhtumisel, kui üks ja sama valija mitmele nimekirjale alla kirjutanud, loetakse tema allkiri maksvaks ainult esimesena maakomiteele esitatud nimekirjal.“ See tähendab: kui valija on mitmele nimekirjale alla kirjutanud, siis loetakse tema allkiri maksvaks ainult esimesel nimekirjal, kuna aga teistel nimekirjadel tema allkirja üldse nagu olemaski ei oleks. Edasi ütleb aga valimisseaduse § 27, et „kandidaadi nõusoleku teadaanne ja soovitaja allkiri, samuti kandidaatide nimekiri ja liitumise teadaanne on tagasivõtmatu, välja arvatud § 24. viimases lõikes ettenähtud juhtumised.“ Milles need juhtumised seisavad, see ei puutu praegu siia, tähtis on ainult see, et nimekirja, kui ta on sisse antud, ei saa enam tagasi võtta ja teisega asetada. Kui meie lubaksime, et pärast nimekirja esitamist võiks veel keegi tulla ja soovitajana alla kirjutada, siis käiks see § 27. vastu. Sest see tähendaks ühe nimekirja tagasivõtmist ja teisega asetamist, kus on teistsugused soovitajate allkirjad. Seda § 27. ei luba. Niisugusele seisukohale asus ka Riigikogu valimiste peakomitee. Kui siseministeeriumil oli väga suur mure seda seadust õieti tõlgitseda, siis oleks ta võinud Riigikogu juhatuselt järele kuulata, kuidas tõlgitses Riigikogu valimiste peakomitee Riigikogu valimiste seaduse analoogilist paragrahvi. Seda aga ei tehtud, vaid nagu minu parteisõber Jõeäär tähendas, niipea kui oma erakonna nimekiri kitsasse värvasse kinni jäi, siis muudeti kohe ühe käeliigutusega endine seletus ümber ja anti uus seletus, mis esimesele risti vastu käib. Sellepärast leiame, et siseministri kohustetäitja seletused ei ole rahuldavad ja oma rühma nimel teen ettepaneku, vastu võtta järgmine ülemineku-vormel: „Riigikogu, ära kuulates Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma erakorralise teadaande siseministri tegevuse kohta maavolikogude valimisseaduse seletamisel, leiab, et siseminister erakondlikkudes huvides valimisseadust võõriti seletanud, avaldab siseministri kohustetäitja J. Soots'ile umbusaldust ja läheb päevakorras edasi.“

A. Anderkopp (tõer): Austatud Riigikogu liikmed! Iga seaduse seletuse juures võivad arvamised lahku minna, ja võib üks inimene sellest ühte viisi, teine teist viisi aru saada. Käesoleva seaduse, eriti nende paragrahvide seletuse juures ei ole Riigikogu mitte ükskord peatunud, vaid seal, kus on arutatud

Riigikogu või omavalitsuste valimisseadust, olgu valimiste peakomitees, kust võtavad Riigikogu esitajad alati osa, olgu see linnavolikogude või maakonna- ja vallandükogude valimiste puhul, ikka ja alati on see paragrahv kõne all olnud ja üks on olnud ka seisukoht, mille juurde Riigikogu alati jõudnud. See motiiv tohiks ka selle seaduse seletuse juures, mis nüüd tehtud, maksev olla.

Meil on maakondi, kus 40 nimekirja on ja kus nimekirjade kokkuseadmisel asi nõnda kujuneb, et need 5 isikut soovitajatenä võiksid alla kirjutada ühele kõigist 40 kandidaadist, — ja seda võimaldab see viimane J. Soots'i seletus. Niisugust seletust, arvan mina, ei või keegi Riigikogus vastu võtta. (K. Päts, põl: Seletus ei luba seda!) Aga just on seletuses seda öeldud. (K. Päts, põl: Üks kord ainult!) Mis sest, et üks kord — ta võib üle rännata ja valida missugust nimekirja tahab. Härra Päts, samal ajal kui Teie olite Riigikogu valimiste peakomitee esimehe kohal, siis olite samal arvamisel. (K. Päts, põl: No jah, aga mitte nelikümmend korda, nagu Teie ütlete!) See on teoreetiline võimalus.

Peale selle tahan mina tähelepanu selle peale juhtida, et nende andmete põhjal, mis meil rühmas olemas, ei ole siseministeeriumil teadmata olnud see seisukoht, mis Riigikogus oli vastu võetud. Vist ei eita seda siseminister. (Siseministri kohustetäitja sõjaminister J. Soots: Ja mina tõendan seda, et ei olnud teada!) Kui teie seda vastu tõendate, et ei olnud teada, siis ütlen mina avalikult Riigikogu ees, et Teie ministeeriumi poolt üks isik Riigikogu ühe asutuse poole on pööranud seletuse saamiseks. (Siseministri kohustetäitja sõjaminister J. Soots: Seda on küsitud, kuid on ka seletatud, et Riigikogu valimisseadus läheb sellest lahku.) Põhimõte ise on ka peakomitees arutamisel olnud, ja teistsugust seletust mina siin ei leia. Siin on otsekohe juba § 21. öeldud, et valijate rühmad annavad kandidaatide nimekirjad sisse, ja meie ei saa ometi seletada, et rühma all kandidaate mõistetakse. Ei saa ka ainult § 24. juurde seisma jääda, järgmine § 25 ütleb otsekohe „Iga valija võib soovitajana alla kirjutada ainult ühele kandidaatide nimekirjale“ ja kui sellest hakata järeldusi tegema, siis ei saa kuidagi sarnase otsuse juurde jõuda, et valija alla kirjutada saaks ka teistele nimekirjadele ja ainult sellele mitte, kus tema ise kandidaadina sees on. Mina ei räägi sellest seisukohast, et valitsusele umbusaldust avaldada, nagu siin härra Soots kartis, vaid ainult selleks, et selgusele jõuda, missuguse korra järgi meie käima peame. Õige ei ole

ka see, kui J. Soots seletab, et uus korraldus antud on nimekirjade esitamise ajal. Tähtaeg Harjumaal nimekirjade esitamiseks oli ammu möödas, komitee tegi juba kolmat päeva tööd, ja kui nüüd hakati seadust seletama, siis anti neile, kes omad nimekirjad hiljem sisse andsid, teistsugused õigused, kui oli neil, kelle nimekirjad juba ennem sisse olid antud. (Siseministri kohustetäitja sõjaminister J. Soots: Seletus ei kitsenda kellegi õigusi.) Mina pean tarvilikuks selgitada ainult seda seisukohta, mida Riigikogu õigeks tunnistanud, ja seda, mida ka siin kaitstud on. Tekkinud olukorda tuleks parandada, ilma et üles seataks valitsusele umbusalduse avaldamise ja muid küsimusi, sest praeguse seletuse järgi on maakonnad lihtsalt segi, üks toimetab üht, teine teist moodi. Aga ei saa ometi salata, et põhimõte oli üks, et üks inimene ei saa kahes maakonnas kandidaadina esineda. Meie oleme selle üle mitu korda rääkinud ja ei saa vastu vaielda, et see teada pidi olema. Sellest järgneb aga § 25. kohaselt, et J. Soots'i seletus õige ei ole. Sellepärast arvan mina, jättes kõrvale kõik opositsiooni jutud, peame meie püüdma, et meil jällegi see kord maksma pandaks, mis meil seni maksmas olnud.

A. Jürman (põl): Kui meie seda küsimust sisuliselt võtame, siis on esimeseks ülesandeks sel seadusel, et kaitsta esitatud nimekirju, et ei ole vaja karta nimekirjade ümberlõkkamist. Kui tõlgitseda nimekirja selle seaduse sisu seisukohast, siis peame ütleva, et viimane ringkiri on just õieti välja antud valijate õiguste kaitseks. Kui nüüd § 24. lugeda, kus seisab, et igale kandidaadile nimekirjale peab vähemalt 5 valijat soovitajatena alla kirjutama, kusjuures kandidaadid ei või olla soovitajad. Kui seda lauset vaadata, siis tõuseb kahtlus, kas see viimane osa käib üldises mõttes kõikide nimekirjade kohta või sellesama nimekirja kohta, kus ta soovitajana alla on kirjutatud. Kui otsustada selle lause järgi teisiti ja öelda, et soovitaja ei tohi üldse kandidaadiks olla, siis oleks see liig kauge tõlgitsemine. Meil näeb seadus ette, et iga kandidaadi nimekirja peab soovitama 5 isikut. Ilus, üks rühm on omale valijate hulgast võtnud viis soovitajat, on allkirjad antud jne. Vaadake aga, mis edasi tehakse. Vastane saab teada, et need ja need isikud on soovitajad, on allkirjad andnud, tuleb ühe juurde nendest viiest isikust ja ütleb: vaadake, Teie olete üks tõsine töömees, andke oma nõusolek kandideerida meie juures 1. kohal, Teie saate maanõukogusse, Riigikogusse. Inimene mõtleb: noh, hea küll, kui minust nii lugu peetakse, annan

oma nõusoleku. Nagu seda praegu on juhtunud mitte ainult Harjumaal, vaid seda on tehtud ka mujal. Tähendab, sellega kaotavad valijad võimaluse esineda oma nimekirjadega, sest nimetatud korral võidakse välja lüüa terve nimekiri. (A. Anderkopp, tõe: Võtke rohkem soovitajaid!) Minu härrad, meie oleme loonud seisukorra .... (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Meie oleme selle seaduse, kui seda tõlgitseda nii, nagu härrad sotsialistid teevad ja tahavad, nii kaugele viinud, et oleme andnud võimaluse hävitada nimekirju, et oleme heatahtlikult andnud nimekirjade saatuse ainult viie soovitaja kätte. Nüüd võib küsimus tõusta, kuidas seda parandada. Ainukene seisukoht oleks, et tõlgitsemine viiakse läbi selles mõttes, nagu § 24. esimene lause seda lubab ja nagu selle lause otsekohene mõte on. Sest mis tuleks vastasel korral välja? Vastasel korral võiks tulla korrupsioon. Näiteks, kui tahetakse vastasparteid hävitada, tuleks lihtsalt üles osta soovitajad ja neid kandidaatidena teise nimekirja võtta, ja sellega olemegi vastase rühma nimekirja hävitanud. Meie ei taha võimaldada sarnast korrupsiooni. (A. Rei, stp: Niisuguste kandidaatidega nimekirjad ei ole üldse midagi väärt.) Ei saa nii öelda, et ei ole midagi väärt, sest pearõhku ei panda soovitajate, vaid kandidaatide peale. (Vahelhüüe keskelt.) See on kõrvaline nähtus. Nüüd aga tahetakse seda, et soovitajad peavad olema valitud mehed.

Läheme edasi ja vaatleme härra Anderkopp'i väiteid, kes tähendas, nagu oleks võimalus ühel soovitajal alla kirjutada 40—50 nimekirjale. Valimise seaduse § 25. ütleb, et iga valija võib alla kirjutada ainult ühele kandidaatide nimekirjale. Tähendab, see seletus, et võib alla kirjutada 40—50 nimekirjale, langeb ära. Valija võib alla kirjutada ainult ühele nimekirjale, ja see nimekiri peab olema sarnane, kus ta ise ei kandideeri.

Nii et sellest seisukohast välja minnes peame ütleva, et valimise seaduse § 24. seletamine, nagu seda siseminister viimati on seletanud, just valijate huvide kaitseks on tehtud.

Pea ütleva, et siin on õieti talitatud ja see seletus on hädatarvilik.

K. Virma (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Eelkõneleja kõnet ära kuulates tundub, nagu oleks meil valimise seadus päevakorral. Rkl. Jürman räägib, et seaduse paragrahvid nii ei peaks olema, aga kui nad niisugused ei ole, nagu rkl. härra Jürman neid näha soovib, siis peaks neid paragrahve muutma seadusandlikus korras. Praegu on aga meil kõneall mitte seaduse muutmise asi, vaid küsimus, kuidas maksvat seadust on käsitatud ja et seadust

on teisiti käsitatud, kui oleks pidanud käsitama. Mul on käes Riigikogu valimisseadusest see tabel, kus soovitajad peavad alla kirjutama. See tabel on oma kaju poolest just samasugune, kui kõigis viimasena antud omavalitsuste valimisseadustes. Siin selle tabeli peal teie näete soovitajate kohtadel järgmisi asju. Siin on: 1, 2, 3, 4, 5 ja siis on klambrites 6, 7, 8. (Vahelhüüe paremalt poolt: 9, 10.) Kui meie selgitame, miks mõned arvud on klambrites, siis võime ka 10 juurde jõuda. Mul on meeles, kui Riigikogu valimisseadus oli komisjonis läbivaatamisel, siis lugupeetud rkl. Päts tõi väga näitliku seletuse komisjonis ja kõneles meile käomunadest. Ta ütles, et võidakas käomunadena nimekirju esitada ja käomune nimekirjadesse panna. Meie jõudsimis komisjonis kõik otsusele, et see nii võib juhtuda. Aga ma mäletan ka, et kõik jõudsid ühele meelele, et see ei ole kellegi partei, kes ei leia viit soovitajat oma nimekirjale, keda usaldada võiks. Õeldi, et paneme tabelisse arvud 6, 7 jne., mis oleks nagu näpunäiteks või tõukeks selleks, et võib ka rohkem soovitajaid olla kui 5. Ja vaadake, see asi kõneleb seda, et seadusetegijad juba ette nägid, et võib mõnel nimekirjal õnnetus juhtuda soovitajate äpardamise suhtes. Kuid seadus ise jäeti siiski teadlikult niisuguseks, nagu seda praegu seadusena eest leiame.

Kui olid valdade, linnade ja alevite valimisseadused käsitamisel, siis, — ma palun siin meeles pidada, et seal on üks oluline vahe selles, et ei ole tarvis 50 tuhat sisse maksta, nagu Riigikogu valimisseaduses on ette nähtud — tõusis küsimus, kas ei ole tarvis soovitajate arvu tõsta suuremaks. Avaldati arvamist, et kas 5 koha asemel ei peaks olema vähemalt 10 jne. Selle peale seletati, et arvu ei ole tarvis tõsta, sest niikuinii võetakse rohkem soovitajaid, et asi kindlam oleks.

Käesolevatel juhtumistel ei ole aga seda teatud, aga sellepärast on täiesti ilmaaegne tulla seletama, et keegi ei teadnud, et seadus sarnane on.

Mul on olnud kõnelemisi siseministeeriumi vastavate ametnikkudega, ja ma mäletan, et just viimaste valimisseaduste andmistel puhul räägiti ka praktilisest küljest, nimelt sellest, et soovitajad on välja langenud olnud valimistel selle tõttu, et nad teistes nimekirjades on kandidaadid olnud. Kuid ikka oldi arvamisel, et partei ennast tuule peale ei jäta ja niisuguseid soovitajaid jõuab leida, kes kindlad inimesed oleksid. Olgu kuidas on, aga tegelik elu räägib teist keelt, kui härra siseminister ja rkl. Jürman seda seletavad. Sellepärast ei ole õige see seletamine, mida siseminister oma ringkirjaga teistkordselt on seletanud ja see, mida härra Jürman seletas.

A. Rei (stp): Rkl. Jürman'i seletuste puhul võiksin niipalju öelda, et tema siseministri jälgedes käib selle poolest, et tema samuti nagu ministri kohustetäitja oma endised seisukohad risti vastupidistega vahetanud. Ma konstateerin seda, et rkl. Jürman, olles Riigikogu valimiste aegu Riigikogu valimiste peakomitee liige, oli solidaarne selle seletusega, mis siseministri I ringkirjas aset leidnud. Tol korral Riigikogu valimiste peakomitee, selgitades seaduse mõtet ja selleks muuseas tutvunedes seaduse motiividega, jõudis ühel häälel otsusele, et seadust tuleb just niisuguses mõttes tõlgitseda, et ükski kandidaat ei või olla ühegi nimekirja soovitajaks. Ma mäletan hästi, terve peakomitee oli selles küsimuses täiesti ühisel arvamisel. (M. Laarman, põl: Kas seal maakonna valimisseadus arutusel oli?) Härra Laarman, tahan Teie informeerimiseks seletada, et need paragrahvid, mis puutuvad käesolevasse küsimusse, on võetud Riigikogu valimisseadusest. § 24 maavolikogude valimisseadusest vastab täpselt Riigikogu valimisseaduse § 42-le. Ainuke muudatus on see, et kuna Riigikogu valimised sünnivad kümnes ringkonnas, siis on võimalik valimisnimekirjade üleriiklik liitumine, millest maakonna piirides arusaadavalt ei saa juttu olla. Maavolikogude valimisseaduse § 25 vastab Riigikogu valimisseaduse § 50-le, § 27 vastab § 44-le, nii et see, kuidas neid paragrahve käsitati Riigikogu valimistel, peaks olema mõõduandvaks eeskujuks ka maavolikogude valimistel. On ometi selge, et seadusele ei saagi teist mõtet anda, kuidas me teda ka ei püüaks väänata. Oleks absurdne lubada, et kandidaat ise, kandideerides ühes nimekirjas, tohib samal ajal soovitada teisi, võistlevaid nimekirju, aga iseenda nimekirja ta ei tohi soovitada. Kui kandidaat ei või oma nimekirja soovitada, siis ei tohi ta ammugi mõnda teist nimekirja soovitada, sest loomulikult, kui inimene end kandidaadiks laseb üles seada ja tahab et teda valitaks, siis tema ometi ei või valijatele öelda: mina kandideerin küll, aga soovitan mitte mind, vaid mõnda teist nimekirja valida. Niisugune absurdne seaduse tõlgitsemine peab kindlasti ära langema.

A. Anderkopp (töer): Paar väikest tähendust härra Jürman'i kõne puhul. Härra Jürman tähendas, et käesoleval korral ei saavat ühtlast joont tõmmata maavolikogude valimisseaduse ja Riigikogu valimisseaduse vahel. Ometi on see nõnda ja maavolikogude valimisseadus on ehitatud Riigikogu valimisseaduse põhimõtetetele.

Minu kohus oleks härra Jürman'ile meelde tuletada, et mõni aeg tagasi, kui sama küsimus

arutusel oli, härra Jürman oli sel ajal Riigikogu abiesimees ja võttis valimiste peakomiteest osa, siis tuli sellel komiteel arutusele järgmine asjalu: Petseri valimisringkonnas oli esitatud kaks nimekirja: üks põllumeeste kogude oma, teine Eesti tööliste partei, või nagu rahva keskel öeldakse, abramsotside nimekirja. Seal oli niisugune õnnetus juhtunud, et üks põllumeeste kogude kandidaat oli soovitanud abramsotside nimekirja, või vastupidi. Selle peale vaatamata, et siis ka need põhimõtted kaalumisel olid, mis praegu kõne all, võeti peakomitees ühel häälel otsus vastu, ja härra Jürman oli selle poolt, et see lubatav ei ole ja selle isiku kui soovitaja allkiri kustutati. Siis leiab härra Jürman seda, et see ei kõlba, et see halb asi on. Siis oli härra Jürman see, kes kahel käel ühines, et see ei olevat rahva tahtmine, kui abramsotsid tulevad põllumeeste kogude rühma soovitama. Nüüd aga räägib härra Jürman hoopis teist, et see olevat demokraatia ja rahva õiguste kaitsmine. Niisuguste kauplemistega ei saa ometi tulla valimise seaduse puhul, see ei ole mingisugune ostumüügi leping. Kolmveerand aastat seletasite asju hoopis teist moodi ja nüüd järsku tulete ja ütlete, et meie oleme need õiged demokraatia kaitsjad, meie tahame rahva tahtmise järgi talitada. Seda võib ju teha, kuid et see meie õiguslikku riigikorda kindlustaks, seda ei saa öelda küll vist keegi Riigikogus.

H. Martinson (tp): Kui vaadata, kuidas neid seadusi seletatakse, kuidas neid väänatakse, siis peab küll ütleva, et neid iga erakond nii seletab, kuidas ise tahab. Seda ei tehta mitte üksi ühel vaid ka teisel pool.

Selle kohta, mis härra Anderkopp siin ette tõi nimekirjade soovitamisesest, pean ütleva, et see ei olnud õige. Lugu on sarnane, et meie Tartumaa nimekirja tühistati mitte sellepärast, et ei olnud õiget soovitajat, vaid et ühel kandidaadil ei olnud hääleõigust. Kui sotsialistide nimekirja Võru-Valga-Petserimaal tühistati samal põhjusel, siis tuldi kohe ütleva, et valimiste peakomitee on vea teinud. Kui aga meil tühistati, siis ei tehtud seda. Samasugustel põhjustel jäi ka Harjumaal üks kandidaatide nimekirja välja. Ma saaksin aru, kui ühesugused eeskirjad või määrused välja antakse, aga et seda tehakse ükskord üht moodi, teinekord teist moodi, seda ei saa kuidagi lubada. Seda seadust venitatakse ja väänatakse võimalikult erakonna poolt kuidas tahetakse, ilma küsimata, kas see õigus on või mitte.

J. Lehtman (as): Teen ettepaneku, määrata 15-minutiline vaheaeg.

Juhataja **K. Einbund**: Rkl. Lehtman'ilt on ettepanek, määrata vaheaeg 15 minutiks. (J. Piiskar, stp: Mispärast keset läbirääkimisi?) (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Kuulutan vaheaja 15 minutiks.

Vaheaeg algab kell 18.15 min.

Pärast vaheaega jätkub koosolek kell 18.35 min.

Koosolekut juhatab esimees **K. Einbund**. Sekretäri kohal abisekretär **O. Liigand**.

Juhataja **K. Einbund**: Vaheajal leidsin kõnelejate stenogrammist rkl. Jõeääre kõneosas ütelse: „Tee sarnaseks seaduste väänamiseks avas Riigikogu juhatus enamuse, kui ta ühines tellitud juristide erapooliku seaduse seletusega.“ Leian, et see ütelse sisaldab eneses haavavaid ja ebakohaseid sõnu Riigikogu juhatuses kohta, ühtlasi ka Riigikogu juhatuses poolt palutud ekspertide-juristide suhtes. Teen rkl. Jõeäärele kodukorra § 113. põhjal märkuse. (Vahelhüüe paremalt poolt: See on väga õige!)

Samuti leidsin siseministri kohustetäitja sõjaminister kindral Soots'i kõne ajal rkl. Voiman'i poolt järgmise vahelhüüde: „Kas Teie kasarmus olete? Kapral on siia tulnud.“ Leian, et niisugused sõnad on haavavad Vabariigi Valitsuse liikmele ja teen sellepärast sama § 113. põhjal rkl. Voiman'ile märkuse. (Vahelhüüe pahemalt poolt: Aga mis paremalt poolt hüüti?)

Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Voiman'il.

J. Voiman (stp), kohalt: Ei tarvita.

Juhataja **K. Einbund**: Sõna on rkl. Ast'il. Vabandage, sõna on rkl. Tõnisson'il.

J. Tõnisson (rhv): Austatud Riigikogu liikmed! Käesoleval korral on meil tegemist seaduse tõlgitsemisega vastava asutuse poolt, kellel on õigus antud seaduse seletamisel autentset seletust anda. Sellejuures on siseministri kohustetäitja rõhutanud, et ta on välja läinud seaduse tõlgitsemisel otstarbekohasuse seisukohalt. Meie peame aga katsuma kõigepealt kätte saada seda, mida on seaduseandjad vastava seadusega tahtnud öelda. Siin on sellepärast õigusega selle peale tähendatud, et maavolikogude valimise seadus on kujundatud sisuliselt just Riigikogu valimisseaduse järele. Ja tõepoolest on maavalimise seaduse seletuskirjas eriti rõhutatud: asuda uute valimisseaduste väljatöötamisele, nendes ette

nähes liikumata nimekirjade asemel likuvaid nimekirju, mis võimaldab küsimust otstarbekohasemalt lahendada. Viimasel ajal näib, et omavalitsuse esituskogude valimise seadusi tuleks võimalikult kooskõlastada Riigikogu valimisseadusega, ühtlasi arvestada nende parandustega, mis on omavalitsuse komisjoni poolt tehtud.

Sellega on võimalus kohtus maavalimise seaduse tõlgitsemisel lähtekohaks võtta neid samu põhimõtteid, mis aluseks on võetud Riigikogu valimisseaduses.

Ühtlasi on aga selge, et maavalimisseaduse tõlgitsemisel peab mõõduandev olema ka see praksis, mis on Riigikogu valimisseaduse teostamisel tarvitusele tulnud. Selle poolest on nüüd täielik selgus olemas. Mõõda minnes rõhutati siin juba eelkõnelejate poolt, et Riigikogu valimisseadus on Riigikogu valimiste ajal tõlgitsetud autentselt mitmel korral. Nõnda on Riigikogu valimise peakomitee koosolekul 24. märtsil 1926. a. Harjuma valimisringkonna kandidaatide nimekirjade üle otsustamisel seisukohale jõutud, et kristliku rahvaerakonna kuuenda soovitaja J. Valli allkiri tuleb mittemaksvaks lugeda valimisseaduse § 42. põhjal, sest et tema kandidatuur samas valimisringkonnas üleriikliku majaomanikkude seltside liidu ja teiste eraomanduse pooldajate kandidaatide nimekirjas seisis. Siis on veel teisi samasuguseid juhuseid peakomitees selgitamisel olnud ja tema on siin ikka kindla seisukoha võtnud. Järelikult ei saa siin juttu sellest olla, et nüüd võidi siseministeeriumis, pärast esimest seletust, heas usus asuda vastupidisele seisukohale ja seletada, et soovitajaks võivad isikud siis olla, kui nad ise kandideerivad, muud kui nad ei tohi selles nimekirjas kandideerida, milles nad soovitajateks on.

See on seaduse mõte, nagu see oli ära tähendatud Riigikogu valimisseaduses. On selge, kui öeldakse, et igal kandidaatide nimekirjal peab vähemalt 5 selle valimisringkonna hääleõiguslikku kodanikku, kes ise nimekirjas esitatud ei ole, soovitajaks olema, kusjuures kandidaat ei või soovitajaks olla. Riigikogu valimiste peakomitee on kindlad seletused selle kohta toonud, et siin ei või tõlgitseda seda seaduse paragrahvi ega vastavaid maavalimisseaduse paragrahve ses mõttes, et soovitajaks võib olla kandidaat teistest nimekirjadest. Seda pidi siseministeerium teadma, sellepärast et temal Riigikogu valimiste peakomitee seisukohad tuttavad olid. Tema on pidanud varem nende seisukohtadega ametlikult tutvunema.

Järelikult ei saa seisukohavõtmist seaduse tundmatusega või ignorantsiga põhjendada. Vaid siin võime öelda, et siseministri kohuste-

täitjal ja siseministeeriumil pidi kindel teadvus selle kohta olema, et valimisseadus vastupidist on määranud ja valimisseaduse teostamisel on mõõduandvad asutused tegelikult teisiti talitanud. Nii ei saa enam tulla ja tagantjärele öelda, et siseministeeriumi seisukohavõtmine pidi ära rippuma ja võis ära rippuda mingisugustest teistest kaalumistest. Seaduse seletaja, liiati kui tal on kohuseks autentset seletust anda, peab käima oma südametunnistuse ja parema arusaamise järgi. Temal ei saa olla teisi kaalumisi.

Sellelt seisukohalt on minu arvates selge, et siin esitatud seletus siseministeeriumi poolt oli vastuolus seadusega, ei käi ka kokku seaduse teostamisel väljakujunenud praksisega. Selle poolest ei saa siis kahte seisukohta selle seletuse suhtes olla.

Missuguse järelduse Riigikogu sellest teeb, see on kahtlemata ühenduses ka sellega, kuidas Vabariigi Valitsus selle seaduse seletamise peale vaatab. Kuid Riigikogu, samuti ka üksikud rühmad peavad silmas pidama, et meie oma riigielu väljakujundamisel peame seaduse vastu sõnavõtlikkust ja loialiteeti üles näitama. Läheb meil see põhi kaotsi, siis ei saa meie oma samme õieti seada. Ühtlasi võime meie aga laialistes rahvahulkades niisugust arusaamist esile kutsuda, mis seadusetäitlikkuse ja loialiteedi asjus kaksipidimõtlemist võib sünnitada. Ja seda ei tohi meie sündida lasta. Meie sisemine püüe peab selles seisma, et meie katsume täita, mis seaduslik ja õige, vaatamata sellele kas ta meile hea või halb. Ainult nii saame meie seespidiselt nii tõusta ja kasvada, et niisugustel silmapilkudel, kus raske on kohustust oma peale võtta, meie valmis oleme seaduse ja õiguse nõuete järgi käima. Siin ei tohi meie nõrgematele komistuskiva ette veeretada oma sammudega ka seaduse seletamise alal. Meie ei tohi paremat tundmist inimeste hinges seaduslikkuse vaimus nõrgendada ega vapustada.

Sellelt seisukohalt välja minnes ei ole ma ka Eesti rahvaerakonna Riigikogu rühma seisukohta ses suhtes avaldamata võinud jätta.

Juhataja K. Einbund: Kannan ette vahepeal esitatud ettepanekud: rkl. Anderkopp'ilt; „Riigikogu, ära kuulates erakorralise teadaande ja siseministri kohustetäitja vastuse sellele, tunnistas siseministri kohustetäitja seletuse valimisseaduse kohta seadusevastaseks.“ Rkl. Lehtman'ilt: „Riigikogu, ära kuulates Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma erakorralise teadaande, leiab, et siseministri kohustetäitja J. Soots'i viimane ringkirjaline seletus 19. veebruarist 1927. a. maavalimiste komiteele, ei ole õige ega koos-

kõlas senise praksisega, — ja läheb päevakorras edasi.“

Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Anderkopp'il.

A. Anderkopp (töer): Austatud Riigikogu liikmed! Ma tahaksin faktilise märkusena selle üksikasja kinnitamiseks, mida mul au oli enne ette tuua, ja mille vastu ühelt kui teiselt poolt on vastuväiteid toodud, järgmist ette tuua. Kõnelen kahest nimekirjast Peterimaal. Sinna on valimiste peakomitee otsus põllumeeste kogude nimekirjale järgmiselt kirjutatud: „Soovitaja nr. 8,“ see on Tschulkov, Stepan Nikita p., „allkiri mitte maksvaks lugeda, kuna kandideerib samas ringkonnas tööliste partei nimekirjas.“

J. Piiskar (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma võtan sõna, et öiendada paari sõnaga rkl. Martinson'i seletust. Rkl. Martinson ütles, nagu oleks möödunud kevadel valimiste peakomitee valimisseadust mitmel viisil seletanud ja mõistnud, — ühtviisi, kui oli kõne all Eesti tööliste partei kandidaatide nimekiri ja teistviisi, kui oli arutamisel Eesti sotsialistliku tööliste partei kandidaatide nimekiri.

Lugu oli niisugune, et valimiste peakomitee tühistas neli nimekirja, ühe Eesti tööliste partei kandidaatide nimekirja ja kolm Eesti sotsialistliku tööliste partei kandidaatide nimekirja. Ühegi nimekirja läbivaatamisel ei andnud valimiste peakomitee mingisugust seletust valimisseaduse kohta, vaid käsitas küsimust kogu aeg ühte ja sama viisi. Kõigi nende nimekirjade tühistamise küsimus läks Riigikohtusse, ja Riigikohus muutis peakomitee otsuse kõigi nelja nimekirja kohta.

Seal ei olnud mingisugust seaduse tõlgitsemist, ei peakomitee ega ka Riigikohtu poolt, vaid Riigikohus muutis ainult valimiste peakomitee otsuse. (K. Virma, stp: Martinson ütles ju, et tal kõik segamini on läinud.)

Siseministri kohustetäitja sõjaminister **J. Soots**: Lugupeetud rahvasaadikud! Need rahvasaadikud, kes siseministri kohustetäitja seaduse tõlgitsemisega nõus ei ole, võtavad taskust välja Riigikogu valimisseaduse ja hakkavad seda tõlgitsema ning lisavad juurde, et need kaks seadust on üks ja sama, ainult paragrahvide numbrid on teised. Kui lugu nii oleks, siis peab küll ütlemä, et asjata on olnud see töö, mis siseministerium teinud nende arupärimiste peale vastates, mis temale mitmelt valimise komiteelt esitatud. Kui seletatakse, et omavalitsuste valimisseadus on täiesti sarnane Riigikogu

valimisseadusele, siis peaks maakonna valimisseadus niivõrd selge olema, et siseministeriumil ei oleks mingisuguseid küsimusi seletada tulnud. (A. Anderkopp, töer: Parem on viga tunnistada.) Mina aga arvan, et kui inimesed siiski küsivad ja seletust nõuavad, see tõendab, et seadused päris sarnased pole ja et seletust tuleb anda. Siin üks pahempoolsematest ringkondadest, nimelt härra Martinson tuli välja ja ütles, et tema leiab, et see uus seletus ei olla halvem kui esimene. (A. Jõeäär, stp: Ainukene, kes Teid toetab.) Tema ei ole ainukene, vaid mind toetavad paljud paremalt poolt ja palju maa rahvast. Kui see seaduse tõlgitsemine ei too sisuliselt suuri muutatusi nimekirjades, ma ei saa aru, miks ta kallal siis niipalju vaieldakse. Härra Tõnisson astus siin välja ja soovitas Riigikogu valimiste seaduste praksise järgi käia. Mina arvan, et see on ju hoopis teine seadus. Ka tööerakonna rühmast tunnistati omal ajal, et omavalitsuste valimisseadus peab hoopis teistsugune olema kui Riigikogu valimisseadus, siis öeldi, et omavalitsuste valimisseaduses ei peaks mingisuguse poliitilise proportsionaalsuse järgi valima, vaid omavalitsuste valimised on sootud teistsugused. Kui selle põhimõtte juurde ei ole siiski peatuma jäänud, kui on vastu võetud proportsionaalne valimine, siis ei tähenda veel seda, et omavalitsuste valimisseadus peab olema sarnane Riigikogu valimisseadusele. Teie tulete ja ütlete, et Riigikogu valimiste peakomitee on seda nii ja nii seletanud, kuid tulete meelde, et ka Riigikogu valimiste peakomitee otsuseid on Riigikohtu poolt ümber lükatud, tähendab, et ka peakomitee võib eksida. (K. Virma, stp: Härra kindral, öelge, et ka Teie eksinud olete, ja asi korras.) Ma ütlen, et esimese seletusega eksisin. Minu arvates on viimane seletus õige. (V a h e l h ü ü d e d.) Minu arvates on see nii. (K. Ast, stp: Harjumaa mehed on paremad seaduseseletajad kui Teie.) Harjumaa meestel ei ole seaduse seletamise õigust, vaid see kuulub siseministeriumile. Seda on ühed ja samad inimesed teinud. Need, kes esimese seletuse juures on tegevad olnud, on seda olnud ka viimase seletuse juures. (K. Ast, stp: Seekord on Teid sõbrad sisse vedanud, väga halba situatsiooni seadnud.) Mina ei tea, missugusest situatsioonist Teie räägite, aga arvan, et iga inimene, kui ta näeb, et ta enne on eksinud, siis mida varem ta eksituse parandab, seda parem, ja kui mulle selgeks oli tehtud, et minu esimene seletus ei olnud hea... (Vahelhüüe pahemalt poolt: Hea! — Naer.) ...siis ruttasin teise seletu-

sega, et viga parandada. Kui selle seaduse praegu annaks Riigikohtu kätte, ei võiks teist keegi praegu öelda, missugune seletus sealt välja tuleb, sest on küllalt olnud juhtumisi, kus üks kohus seletab ühtviisi, teine teistviisi ja Riigikohus hoopis kolmat viisi. Ja sellepärast öelda, et ainuõige on see seletus, mis esimesel korral oli, on liiga palju enese peale võtta. (K. Virma, stp: Siseministerium ja Riigikohus ära vahe-tada ja asi korras!)

Juhataja **K. Einbund**: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Martinson'il.

H. Martinson (tp): Mul on faktilise märkusena rkl. Piiskar'i seletuse kohta tähendada, et meie poolt läinud kevadel valimiste peakomiteele kaebus sisse antud nimekirja tühistamise asjus. See lükati tagasi, aga kui neil, sotsialistidel endil häda oli nimekirja tühistamise asjus, siis anti kaebus sisse, ja meie oma läks ühes teistega läbi. Seda oligi mul vaja selles asjas öelda. Mis härra Anderkopp'i tähendusse puutub, et üks isik kahes kohas soovitajaks olnud, siis pean ütleva, et siin nimi näitab küll ühte, aga aastate vanus teist isikut. (O. Gustavson, stp: Mis Te' segate selge ilmaga!)

Juhataja **K. Einbund**: Rkl. Jürman'ilt on ettepanek, määrata vaheaeg 15 minutiks. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Kuulutan veerandtunnilise vaheaja.

Vaheaeg algab kell 19.10 min.

Pärast vaheaega jätkub koosolek kell 20.20 min.

Koosolekut juhatab esimees **K. Einbund**. Sekretäri kohal abisekretär **O. Liigand**.

Juhataja **K. Einbund**: Koosolek kestub.

K. Päts (põl): Väga lugupeetud rahvasaadikud! Mina peatuksin lühidalt nende ülemineku-vormelite juures, mis siin kolmelt poolt sisse on antud ja nimelt selle nende osa juures, mis puudutab seda hindamist, mis siseministeriumi poolt maakonna valimisseaduse § 24. kohta viimati antud seletuse kohta käivad. Ma loeksin ainult need kohad lühidalt ette, et pärastpoole võimalik oleks nende juures peatuda. Asumikkude erakonna poolt on siseministri seletuse hindamise kohta öeldud, et valimise komiteele antud seletus ei olevat õige ega kooskõlas senise praksisega. Sotsiaaldemokraatide poolt, — tähendatud paragrahv seletavat valimisseadust võõriti, miks

nad siseministrile umbusaldust avaldada tahavad. Härra Anderkopp'i poolt tunnistatakse siseministri seletus valimise kohta seadusevastaseks.

Kõige nende kolme vormeliga on see seletus, mis siseministri kohustetäitja poolt valimisseaduse § 24. kohta antud, sisuliselt ära otsustatud. Üks ütleb, et ta ei ole seadusega kooskõlas, teine — et ta pole õige jne. Igatahes Riigikogu, kui ta need ülemineku-vormelid vastu võtab, annaks sisuliselt oma otsuse siseministri seletuse kohta. Mina tahaksin peatuda selle juures, missugused järeldused võiksid niisugusel Riigikogu otsusel juriidiliselt olla. Meie teame, et selle seaduse põhjal, mille seletuseks siseminister oma seletuse on andnud, on siseministrile teatavad õigused jäetud kõiki arusaamatusi seletada, ja kui siseminister on siin niisuguseid arusaamatusi seletanud, siis on ta tarvitanud just seda riikliku võimu, mis seadus tema kätte andnud on. (M. Juhkam, töer: Asi oli päris selge!) Võib olla, et ta päris selge oli, mina aga räägiri ainult juriidilisest küljest, ja ma ei ole oma seletustega veel lõpule jõudnud ning arvan, et härra Juhkam minu peast mõtteid ette lugeda ei või. Ma tahaksin selle peale tähelepanu juhtida, et ükski siseminister ei ole seotud oma endise eelkäija ega oma seletustega, vaid kui ta leiab, et eelkäija on seletuse andnud, mis tema arvates ja juriidilise seletuse järgi õige ei ole, võib ta seda muuta. Seadus on ometi niisugune, et seda mitte ainult ühe ministri ajal ei teostata, vaid väga mitme ministri ajal. Ja siseministrite ning nende nõuandjate arvamised võivad teatud arusaamatuste kohta ajajooksul väga mitmesugused olla. Selles ei ole midagi iseäralikku. Meie näeme, et isegi kõrgemad kohtuasutused otsuseid muudavad ja niisuguseid otsuseid teevad, mis eelmistele täiesti vastu käivad. Ka endisest Vene senati praktikast teame, et seal kümnete aastate pärast otsuseid ümber muudeti ja selles ei leitud midagi iseäralikku ja kuritahtlikku. Nii et see üsna loomulik kord oleks, et siseministerium võib mitmesuguseid otsuseid teha. Kui nüüd siseministerium ühe otsuse, nagu siseministri kohustetäitja ütleb, ametlikult muutnud ja täiendanud on teise otsusega, siis on täielikult seadustes ettenähtud korra järgi käidud. See otsus maksab praegu ja see jääb maksma ka siis, kui meie siin ühe esitatud ülemineku-vormelitest vastu võtame, milles öeldakse, et siseministri kohustetäitja seletus seadusevastane on. (A. Anderkopp, töer: Aga meie usume, et siseminister selle ise muudab.) Kui see otsus maksma jääb, võib ja peab ta järele valimiste komitee käima. (Vahelhüüe pahemalt poolt:

Nad on hiljaks jäänud.) Valimisi võidakse ju tühjaks tunnustada ja siis ei ole see seletus mitte hiljaks jäänud, kuid missugused kombinatsioonid valimiste asjas ka ette ei tuleks, ei saaks seda otsust juriidiliselt tühistada, ta jääb maksma. (A. Veiler, tütar: Põllumeeste kogud muudavad.) Härra Veiler, Teie võiksite põllumeeste kogudest natuke oma suud pidada. Kui siin räägitakse juriidilistest asjadest, võiksite veidi pealt kuulata — kahju see Teile ei teeks. Pean tähendama, et kõigi härra Veiler'i vahelhüüete peale vaatamata ei ole võimalik seisukohale tulla, et seda otsust kuidagi muuta saaks kellegi otsusega, vaid ka meie otsus jääb tagajärjeta, kuigi ta seletuse seadusevastaseks tunnustaks. Võib olla veel niisugune juhtumine, et selle otsuse peale edasi võidakse kaevata Riigikohtusse, ja Riigikohus siseministri seletuse õigeks tunnustab. Mina olen kuulnud, et juristid, kes siseministrile nõuandjateks, — ja need ei kuulu mitte põllumeeste rühma — on alles hiljuti seletanud, et nende arvates esimene siseministri otsus ei käi seaduse mõistega kokku, kuna teine otsus sellevastu nende arvates õige olla. Minule on asjale lähedalseisvad isikud rääkinud, et see ka praegu olla siseministeriumi vanemate juristide arvamine, et maavolikogude valimisseaduse seletatava paragrahvi mõte võib olla ainult niisugune, nagu on siseministeriumi viimane seletus. Selles asjas võivad ju arvamised mitmesugused olla, kuid siseministeriumi juristid jäävad oma otsuse juurde. Praegune siseministri kohustetäitja võib ära minna, aga kui järgmise siseministri ajal juristid seadust samuti seletavad ja oma seisukohtade juurde jäävad, siis saab uus siseminister ka selle järgi käima. Igatahes, kuidas selle otsuse või seletusega jääb, kui vastu võtame ühe ülemineku-vormeli, siis annaks selle seletuse puhul Riigikogu oma otsuse, mida võiks õieti anda Riigikohus. See võim on Riigikohtul olemas, et ta võib siseministri seletuse tühjaks teha. Minule öeldakse, et meie ei vaata selle otsuse peale sisuliselt, vaid tarvitame hukkamõistmist ainult motiiviks. Kui ütleme, et see sisuliselt õige ei ole, vaid on seadusevastane, siis peame ka seletama, mis poolest see seadusevastane on ja missugusel kujul siis seadus maksma peab. Meil on Riigikogu valimistel olemas siseministri asemel teine asutus, kes seadusi seletab. Kui võime siseministri seletuste kohta otsuseid teha, et need seadusevastased on, miks ei võiks meie siis seda pretsedenti laiendada ka Riigikogu valimiste kohta. Samuti võime öelda, et ka Riigikogu valimiste peakomitee otsus, mis ta teeb, ei ole seadusepärane. Seda vist küll ei soovitata. Kõige õigem oleks, kui niisugustes

asjades otsustamine oleks antud asutuste kätte, kes poliitilised ei ole. Siin aga mõeldakse teisiti talitada: meie võtame need küsimused otsustamise alla Riigikogus, kes on poliitiline asutus ja teeme seaduse seletuse poliitiliseks küsimuseks. Siin ei tohiks aga midagi ühist olla poliitikaga. Kui leitakse, et siseministri seletus ei ole seaduslik, siis kaevatagu Riigikohtusse, ja Riigikohus tühistab selle, kui põhjusi on. Kui aga ütleme, et siseminister ei ole seaduse seletamisel seadusliku korra järgi toimetanud, on oma erakonna huvides toimetanud. Teeme selle asja selgeks, kas on siseministri kohustetäitja üksi otsused teinud, või on tal selleks nõuandjad olnud, on hariliku ministeriumi sisemise korra järgi käinud. See on kerge selgitada, kas olid ministeriumi juriidilised nõuandjad selle seletuse vastu, või tegi siseministri kohustetäitja seda üksi ja selleks, et oma rühma nimekirja kaitsta. Kuulge, minu härrad, kui see nii on, kui siseministri kohustetäitja on hariliku korra vastu eksinud, siis mina võin teiega ka öelda, et siseminister ei ole küllalt loiaalne olnud ja et õige pole seda ministri kohustetäitja tegevust heaks kiita ja lubada. Siis olen ma teiega ühel nõul. Aga kui arvesse võtta, et see on ainult siseministri kohustetäitja, kes ootab, et iga silmapilk võib teine isik tulla, kui temal on nõuandjaks juristid, kes ütlevad... (J. Vain, stp: Mis jurist see siis on, kes kuu aega varem on teist juttu ajanud ja nüüd teist räägib!) ...Mina ei tea, mis nad kuu aega tagasi on öelnud, aga kui nad seda nüüd niiviisi seletavad, siis öelda, et see siseministri kohustetäitja ei ole loiaalne olnud, ma arvan — seda on palju, seda meie ei tohi, meie peame õiglased olema! (K. Virma, stp: See on jutt rööpaseadjust.) Mina arvan, et meil ei ole nii, et ministri käest, pealegi kes tuleb ajutiseks, kui jumala käest võiks nõuda, et ta peab kõik teadma. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Mis vastutusele võtta, kui teie ei saa seletada, et see seadusevastane on!

Ma lähen üle seletuse juurde. § 24. on öeldud, et kandidaadid ei või soovitajad olla. Aga kus on öeldud, et tingimata peab tühistama see nimekiri, kelle soovitajad ise kandidaatideks on. Miks mitte ümberpöördukt. Öelge, mis kord see oleks? Registreeritakse korralikult kokku seatud nimekiri, seal ühekorraga viimasel momendil pannakse ette teine nimekiri ja öeldakse, et see viimane nimekiri jääb ja see endine, mis õigel ajal sisse antud, kustutatakse maha, sellepärast et tema soovitajad olla viimasel nimekirjas kandidaatideks. Ja kandidaatideks on astunud, ehk nad küll teadsid, et nad kui soovitajad ei

või vabatahtlikult soovitajatest tagasi astuda. Ja niisugust korda tahetakse siis siin mõnelt poolt valijate õiguste kaitsemiseks tembel-dada! Ma olen komisjonis olnud, kus uus Riigikogu valimisseadus välja töötati; niisugust võimalust ei olnud seal küll kaalumisel. Kui seal räägiti sellest, et erakonna-nimesid võivad teised kurjasti tarvitada, milleks siis ka nõudmine üles seati erakonna nõusoleku kohta. Kas ei olnud see just see „käomuna“, mida siin meelde tuletati. Kui nii, siis ärge rääkige teisiti. (K. Virma, stp: Aga need teised asjad olid ka.) Ei olnud, igatahes niisugusel kujul mitte, nagu täna ette toodi. Ma olen sealjuures olnud ja tean niipalju, et erakond võib oma õigusi kaitsta sellel läbi, et talle õigus antakse protesteerida teatud nimekirja vastu. Aga et nimekiri, mis pärast sisse antakse, peab jääma, kuid nimekirja, mis varem sisse antud, peab maha kustutama — seda ei ole küll kõne all olnud. Seda kaitsetavat sellepärast, et see loiaalne olla, kuid kelle õigusi siis tahetakse kaitsta — kas nende, kes nimekirjad varem sisse andnud, või nende, kes neid nimekirja tahavad tühistada? (O. Strandman, töer: See on huvitav, kuidas see võib sündida — see ei ole selge.) Ma ei tunne seda kombinatsiooni tegelikkude olude järgi! Seekord olin ma paar kuud avalikust elust eemal ja ei või sellepärast seletusi anda, missugused kombinatsioonid tarvitusel olid, ja kes nende taga seisid. Ma ei ole ka oma ülesandeks võtnud siin seda valgustada. Aga igatahes ei ole asi sugugi nii selge, nagu arvatakse. Ei ole selge, et viimase sisseantud nimekirjale on eesõigus antud, võrreldes nimekirjaga, mis varem sisse antud. Seda seadus otsekohe ei normeer, kuid küll ei peaks seadust nii seletatama, et soovitajad võivad vabatahtlikult soovitajatest tagasi astuda sellega, et nad pärast teise nimekirja järgi ise kandidaatideks astuvad. Täna vahejuhtumisega on tekkinud terve rida teisi küsimusi. (Vahelhüüded pahemalt poolt.) Kui teid siseministri seletus ei rahulda, siis võite ju Riigikohtu poole pöörata ja küsimuse selle lahendada anda. (Vahelhüüde pahemalt poolt.) Sest Vabariigi Valitsus võib olla seatud kuritarvituste ette, ta peab selle kohe kõrvaldama, olgu ta esile kutsutud kelle poolt tahes. Kuid asi ei seisa praegu selles, vaid selles, kas meie seaduse seletamise juures lubame seaduslikku vabadust või mitte. Kui meile selgeks teete, et siseministri kohustetäitja oma mõtteavaldustes või seletustes midagi sarnast on avaldanud, mis tema südame-tunnistusele otse vastu käiks, mis seadusi rikuks, siis kui ta nii on eksinud, kannab ta ise tagajärjed. Keegi ei ole seda siin selgeks

saanud teha. Vaheajal kõneldi siin, et siseministeeriumi vanem jurist, nõunik, on seletanud, et ta ka praegu sellele seisukohale jääb, et siseministeeriumi viimane seletus ainukene õige on. (M. Martna, stp: Kes selle esimese seletuse juures nõuandjaks oli?) Härra Martna, ma ei tea, kes seal nõuandja oli, küll aga mitte keegi väljaspoolt. Aga praeguse seletuse andmise juures ei või selgeks teha, et seda siseminister üksi oma tahtmise järgi tegi, et ta seda oma erakonna huvides tegi. Kui see nii ei ole, siis ei saa kohut nii mõista. Arvan, kui meie hukka mõistva otsuse vastu võtaksime, siis lõpulikult ei ole need küsimused lahendatud, ja meie võtaksime sellega kohtu õiguse eneste peale. (A. Anderkopp, töer: Seda on härra Päts ise teinud ühe arupärimise puhul!) Missuguses asjas? Väga hea, kui Teie ette toote tõendused — ma ei ütle enese kohta, et ma inimese olen, kes eksida ei või, — ja kui Teie toote tõendused ette, siis ma ütlen, et ma olen eksinud. — Kordan veel, valimisseaduses ei ole öeldud, missugune nimekiri peab tühjaks tunnistatama, kui pärast teine nimekiri sisse antakse, kus soovitaja ise kandidaat on. Siseministri seletus on vähemalt püüdnud seda selgitada.

Juhataja **K. Einbund**: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Piiskar'il.

J. Piiskar (stp): Härra Päts'i väidete puhul tahaksin lugeda ühe koha härra Päts'i varemalt avaldatud arvamisest selle küsimuse kohta. Juhus on nimelt maad leidnud Riigikogu valimiste puhul valimiste komitees 5. aprillil 1923. aastal, kus küsitakse, et „mis alusel on Riigikogu juhatus valimiste juhtnõude punkt 27. seletanud, et isik, kes kandidaadiks üles seatud, ei või soovitajana ühelegi kandidaatide nimekirjale alla kirjutada. Riigikogu esimees K. Päts teatab, et mis puutub sellesse küsimusse, siis on selles tähendatud nõudmine Asutava Kogu praksisest võetud ja Riigikogu juhatuse poolt käesolevatel valimistel eetilistel põhjustel valimiste juhtnõudes võetud.“

A. Veiler (töer): Lugupeetud rahvasaadikud! Härra Päts ütles õieti, et ma ei ole jurist, aga ma räägin nii nagu liht-surelik sellest tohuva-pohust aru saab. On selge, et siin segadused on sündinud. Ja nende segaduste tekitajaks on siseministri kohustetäitja. Ministeeriumi seletuskirja põhjal on Pärnumaal üks nimekiri maksvaks tunnustatud ning samal ajal Järvamaal kaks nimekirja ja Harjumaal üks nimekiri tühistatud. On selge, et siseministri viimane seletuskiri oma välja-

andmisega on hiljaks jäänud tervelt 48 tundi, ja see on tekitanud maavalimistel suuri segadusi. Mitmel pool lõppesid nimekirjade siseseandmised 16. kuupäeval, aga seletuskiri ilmus 2 päeva hiljem. Ei ole see ka kellegi vabandus, kui härra Päts ütleb, et mees on ajutiselt ministri koha peal, et mis teie temalt nõuate, ta ei ole jurist jne. Teie käes on ju võimalus selle mehe asemele teist meest panna, kes seadusi paremini tunneb ja neid ka õieti tõlgitseb. Aga on ka selge, see seletuskiri ei ole siseministri, vaid Harjumaa põllumeeste kogude seletuskiri, ja nende kogude sekretär teadis, et sarnane seletuskiri ilmumas on. Ta tahtis valimiskomitee koosolekutki pikendada, öeldes, et oodake, oodake, siseministri uus seletuskiri on tulemas. Aga kuidas teadis ta, et see seletuskiri tulemas on? Terve lugu tekkis Harjumaa põllumeeste kogude nimekirjast, kus nende kongress nimekirjade etteotsa seadis Kruuseman'i ja Sorra. Pärast kui nimekirjad juba valmis, selgus, et nimekirjas Kruuseman'i üldse ei olnud, vaid Kruuseman'i asemel oli Einbund. Siis läks Sorra ja palus oma allkirja tagasi, kuid temale vastati, et nüüd olla võimalik ainult veel lehes kuulutada, et tema põllumeeste kogude nimekirjas seista ei taha. See naiiv mees läks ja pani seletuse lehte. Umbes sarnane lugu, nagu põllumeestel, oli Harjumaal ka asunikude nimekirjaga, nimelt oli üks allakirjutajatest sattunud teise nimekirja kandidaadiks. Siis leidis komitees põllumeeste kogude esitaja, et see allkiri tuleb maha kustutada. Kui nüüd mindi põllumeeste kogude juurde, siis leiti, et nimekirjas oli tervelt neli sarnaseid soovitajaid. Vaadake, härra Jürman, see olgu Teile õpetuseks, et Teie ei lähe edaspidi esimese vastutuleja käest allkirja võtma. See, et põllumeeste kogudel sarnane äpardus on, selgus alles komitee kolmandal koosolekul. Veel eelmisel päeval tõendas põllumeeste kogude esitaja, et allakirjutaja ja teise nimekirja kandidaat ei olegi üks ja seesama isik, vahe olevat vanuses, üks olevat 31 ja teine 32 aastat vana.

Ta lubas tõendusit tuua. Järgmisel päeval aga ütles, et ei saa tõendusit tuua, aga et toob siseministri uue seletuse. Selle komisjoni koosolek lõppes kell $\frac{3}{4}$ 12, kus põllumeeste kogude nimekirja Einbund'iga eesotsas tühistati. Siseministri seletuskiri tuligi, kuid tund aega hiljem. See seletuskiri oli põllumeeste kogude poolt tehtud, aga mitte ministriumi poolt.

Juhataja K. Einbund: Väljaspool järjekorda on sõna siseministri kohustetäitjal.

Siseministri kohustetäitja sõjaminister J. Soots: Lugupeetud rahvasaadikud!

Mina protesteerin kategooriliselt härra Veiler'i ütelse vastu, et see seletuskiri on põllumeeste kogude poolt kokku seatud. Midagi sarnast ei ole olnud, asi oli järgmine.

Minu juurde tuldi kaebusega ja esitati minule suur seletuskiri. Lugesin selle läbi ja mis minu arusaamise järgi tähelepanu väärt oli, märkisin ära, siis kutsusin isiku oma juurde... (J. Piiskar, stp: Kes see isik oli?) ...kes neid asju toimetab ja ütlesin, et ta järele vaataks, kas kõik, mis seletuskirjas ette toodud, on kooskõlas seadusega, sest minu arusaamise järgi ei ole see loomulik nähtus, kui suur hulk nimekirju tühistatud saab. See isik vaatas seletuskirja läbi ning ütles, et temas on mõned punktid, mida tuleks uuesti kaalumisele võtta, ja on ka punktid, mille kohta kahte arvamist ei või olla.

Uus seletuskiri on kokku seatud nagu endine siseministriumis ja põllumeeste kogudel ei ole sellega midagi ühist.

Mis puutub sellesse ütelse, et see seletuskiri on hiljaks jäänud, siis ripub see sellest, kuidas keegi tahab seadust tõlgitseda. On õigus 4 päeva jooksul edasi kaevata valimiste komitee otsuste peale. Ja kui seletus on varemalt saadud, et 4 päeva ei ole möödunud, siis ei ole ta hiljaks jäänud, vaid on võimalik ja seda peaks ka tehtama, et komitee nimekirjad uuesti kaalumisele võtaks.

Ma pean tähendama, et minu käte läbi on läinud mitmesugused kaebused, ja mina ei ole iialgi küsinud, kelle käest on nad tulnud. Kõigi nende juures olen ma katsumud seletust anda nõndaviisi, nagu seadusest olen aru saanud. Nagu juba ajalehtedest lugenud olete, on valla ja linna valimised läbi läinud nende seletuste järgi, mis siseminister andnud ja üldiselt on valimised hästi korda läinud. Ka selle maavalimise seaduse seletamise juures ei ole minul kõrvalisi mõjusid olnud, vaid olen ikka püüdnud seadust õiglaselt seletada, nagu temast aru olen saanud.

Kui siin öeldakse, et siseminister tahab abiliste seljataha pugeda, siis ütlen, et mina ei ole palunud enese eest kostma ei abilisi ega mõnda rööpaseadjat, vaid olen kogu vastutuse enese peale võtnud. Olen üksi siseministriumis esitajana kõnelenud, ja kui esitatud ülemineku-vormelid vastuvõtmisele tulevad, siis teen sellest vastavad järeldused. (A. Anderkopp, tõe: See oleks tubli. J. Voiman, stp: Ainuke mõistlik sõna Teie suust.)

K. Ast (stp): Austatud härrad Riigikogu liikmed! Kuidasviisi selle siseministri viimase seletusega sisuliselt lugu on, kuivõrd see seletus kooskõlas on maavolikogude valimisseaduse paragrahvidega, seda on selgitanud põhja-

likult mitmed minu lugupeetud eelkõnelejad — Rei, Virma ja Tõnisson. Nende õige asjatundlikkudest juriidilistest seletustest on meile kõigile selgeks saanud, et sisulikult siseministri viimane seletus, mis ta telefonogrammis suure hiljaksjäämisega laiali saatis, valimisseaduse mõttega mitte kokku ei käi. Parevalt poolt öeldakse, et siin katsutakse seadust seletada Riigikogu valimise praksisega, mis lubatav ei võiks olla. Peab aga ütleva, et vastav paragrahv maavalitsuse valimisseaduses on täpselt samasugune, kui Riigikogu valimisseaduses. Seda paragrahvi on mitmel korral selgitatud ja sellel alal on kindel praktika välja kujunenud. Sellepärast oleks ometi siseministeeriumi juriidilistele nõuandjatele — kes need on, seda ei ole nimetatud — oma seisukoha võtmise juures pidanud teatav olema, et need seisukohad senisest arusaamisest valimisseaduse tõlgitsemisel ja senisest praktikast lahku lähevad ning kõige selle põhjal oleks pidanud erilise ettevaatusega selles küsimuses toimima. Aga, austatud Riigikogu liikmed, kui isegi asuda sellele vaatekohale, et vastavat paragrahvi valimisseadusest võib niiviisi seletada, nagu seda teinud on siseministri kohustetäitja viimases telefonogrammis, ka siis ei saa tunnustada, et see asjaajamine korralik oleks. Korralikuna ei osutu mitte kaugeltki kogu see toiming, kuidasviisi siseministeeriumis valimiste ajal on valimisseaduse seletamise alal tegutsetud. Kogu see viis on hukkamõistetav. Siseministri kohustetäitja ütleb, et tema esimene määrus või seletus ei ole rahvale teada olnud. Ma küsin, kas sellepärast siis oligi kerge teist seletust anda? Nähtavasti võtab siseminister arvesse asjaolu, et tema isiklik seletus on välja kutsunud ajakirjanduses imestust, ajakirjandus on sunnitud olnud selles asjas sõna võtma ja lõppudelõpuks on Riigikogu õhkkondki muutunud palavaks, — ning kõige selle tagajärjel arvab minister nüüd, et tema telefonogramm hoopis tuttavam ja populaarsem on, kui esimene seaduse seletamine. Aga, austatud siseministri kohustetäitja, Teie teate ometi, et valijad ja nimekirjade kokkuseadjad ei saa kasutada neid korraldusi, mis hilja tulevad. Kandidaatide nimekirjade kokkuseadjad võisid varemalt arvestada ainult teise seletusega, see tähendab Teie esimese seletusega. Kuhu meie, lugupeetud härrad, üldse nii jõuame, kui oma talitustes järjekindlust ei taha tunnistada. Valimisõiguse, olgu see Riigikogu valimistel või omavalitsuse asutuste valimistel, on üks kõige tähtsamatest riigikodaniku õigustest. Kui nüüd seda õigust hakatakse nii käsitama, et riigikodanikul selgus käest ära kaob, et ta ei tea, kuidas oma samme seadma peab,

et seaduste ja määrustega kooskõlas talitada, et oma õigust mitte ära kaotada, siis on asi hull. Esimene siseministeeriumi poolt antud seletuskiri oli kõigile valimiskomiteedele laiali saadetud, oli avalikult teatavaks tehtud, ja kogu maa, kõik maakonnad, olid kohustatud selle seletuse järgi talitama. Aga nüüd ühekorraga, ühe juhtumise pärast, ühe konkreet juhuse pärast, mis ainult puudutab ühe nimekirja küsimust, ühe nimekirja saatust, tuleb siseministeerium 12. tunnil sootu uue seletusega, mis esimese vastu käib, ja terve maa, kes kõrvalt vaatab, peab selle talitusega nõus olema. Seda ei saa ühegi administratiivpraktika juures lubada. Lähme rappa kogu oma riikliku eluga ja valimise toiminguga, kui nii administratiiv-asutused seaduste ja nende seletustega hakkavad ümber käima. Liiatigi on praegusel juhtumisel ajal lõpmata halb maik juures. Ei kavatsenud sellest kõnelda, aga kui nüüd juba üks Riigikogu liige on pisut neid telgitaguseid paljastanud, mis siseministeeriumi viimaste seletuste põhjuseks olnud, siis võime omalt poolt kinnitada, et veel täna õhtul 2 inimest, kes Harju maakonna valimise komitee istungist osa võtnud, kinnitasid sama, mida rkl. Veiler kõnetoolilt ette tõi. Nimelt et põllumeeste kogude nimekirja esitaja hoobeldes on seletanud: meie vilistame seletuste peale. Andke mulle tund aega, öelnud ta, ja ma toon teised seletused. Ja tõi. Kuulge, härrad, kui see korruptsioon ei ole, siis korruptsiooni üldse ei maksa otsida. Siis oleme korruptsiooni mõiste ja arusaamise jaoks tuimaks ja tummaks jäänud. Niisugune administratiivvõimu talitamine on täielik korruptsioon, sest sellejuures kaob riigikodanikudel kindlusetunne, et seadus teda kaitseb, et riiklikud asutused seadust tunnustavad, seadusest lugu peavad, ja et administratiiv-asutused, kellel seaduse täitmisega tegemist tuleb teha, loaalselt seadust täidavad ja seaduse järgi käivad. Selles mõttes ei ole ka sugugi põhjendatud rkl. härra Pätsi seletused, kui ta ütles: mis on niisugusel ülemineku-vormelil mõtet, ja kas tohib sarnast ülemineku-vormelit üldse vastu võtta; ega sellega ei ole määrust ise muudetud. Teie võite sattuda täbarasse seisukorda, kui teie tunnustate siseministri seletuse väärseletuseks, ja kui asi kohtusse läheb, siis kohus võib teistsugusele seisukohale asuda. Aga, härra Konstantin Päts, sarnasesse seisukorda võib Riigikogu sagedasti sattuda. Vabariigi Valitsus vastutab Riigikogu ees poliitiliselt ja vastutab ka selle eest, et ta seaduste järgi käiks. Aga kui palju ei ole meie parlamendis vastu võetud kõige mitmekesisemaid ülemineku-vormelid, olgu arupärimiste või erakorralise teadaande puhul. Nendes üle-

mineku-vormelites julgeb Riigikogu oma poliitilisi seisukohti konstateerida. Ja kui nüüd Riigikogu leiab, et mõni minister ükskõik missuguses küsimuses on teinud sarnase korralduse, mis maksva seadusega kooskõlas ei ole või selle vastu käib, siis võib ta seda oma ülemineku-vormeliga kinni naelutada, konstateerida. Ega sellega ei ole iseenesestmõistetavalt see väärikorraldus veel tühistatud. Ta võib kohtuliku käigu leida, ja kohus võib asuda teisele seisukohale. Kohus võib leida, et ministri samm, mille kohta rahvaesitus on öelnud, et see seadusega kooskõlas ei ole, on seadusega kooskõlas. Kas sarnase juhtumise puhul, sarnase võimaluse pärast peab Riigikogu, rahvaesitus, endalt õiguse ära andma neil juhtumistel, kus ta arusaamise järgi valitsus või üksik valitsuse liige või mõni valitsuse ressoor seadusevastaselt on talitanud, aru pärida ja selle peale tähelepanu juhtida? Seda õigust ei saa ometi rahvaesitus enda käest ära anda. (J. Laidoner, põl: Riigikogul on õigus seadust muuta, aga mitte seadust seletada.) See ei ole seaduse seletamine. Seadust seletada võib millegi muuga, ühe ülemineku-vormeliga ei seletata veel seadust, ja missuguse otsuse ka Riigikogu selles või mõnes teises küsimuses arupärimise puhul ülemineku-vormeliga vastu ei võtaks, sellega ei ole veel seadus muudetud ega seletatud. (A. Tupits, põl: Lugege vormeli sisu!) Sellega on antud ainult otsus valitsuse poolt tehtud sammu kohta. Kui Riigikogu seda ei suudaks teha, siis ei saaks juttugi olla, et valitsus on vastutav Riigikogu ees. Siis peaksime selle paragrahvi maha kustutama, oma põhiseaduse ümber muutama, et Vabariigi Valitsus on vastutav, noh ütleme, Riigikohtu ees. Minule tundub, austatud härrad Riigikogu liikmed, et seletusega, nagu siin on toime saanud härra Päts — õieti silmapilgul, mil juba läbirääkimised lõppenud olid käesoleva erakorralise teadaande puhul — ainult selleks on tuldud, et veel nagu viimasel silmapilgul katsuda mingisuguse väga kavala ja... (J. Hünerson, põl: Kisub maasika suu äärest ära!) ...haavava juriidilise seletusega või juriidilise võtetsimisega seisukorda päästa. Aga kuulge, see on üleearne võte! Mitte esimest korda ei tule minul kahetsust avaldada selle üle, et meil võimu juures seisvad isikud niivõrd võimu kiinduvad, et nad ei jaksa sealt ühe sentimeetri võrdki lahkuda ega kaugemale nihkuda. Seal oli põhjus, mis pärast omal ajal ka niisugused vastastikused komplimendid üles leiti, nagu „oravataktika“ ja „ämbliku poliitika“. See oli selle tagajärg, et kui riigivõim juba tunneb, et tema psühholoogiliselt

on maa ees oma autoriteedi kaotanud, ometi ei taha sellest tarvilikke järeldusi teha. Vaadake, niisugused võtted praegusel silmapilgul kõnelevad sellest, et valitsev võim näeb väga hästi, kuidas ta üksikutel konkreet-juhtumistel on ennast diskrediteerinud. Terve pilv on sarnaseid diskrediteerimisi olnud, aga on tarvis küünte ja hammastega sellest kinni hoida ja seda kaitsta viimase võimaluseni; nagu ma omal ajal ütlesin: riputakse otsekui orav puu küljes, lõdisedes ja end küüntega kinni hoides, et mitte kukkuda. (Riigivanem J. Teemant: Kuule, kas sa enesest räägid või?) Ei, austatud härra Riigivanem, sa mäletad vist väga hästi, millest jutt on, ja veel paremini mäletab seda härra Päts, kelle puhul need sõnad omal ajal öeldud olid. (K. Päts, põl: Võite rahul olla, mina Teiega ei konkureeri.) Meil ei ole võrdset ala, kus meie konkureerida saaksime. Väga imelik oli kuulda mõne parempoolse härra suust, muuseum seletas seda ka siseministri ajutine kohustetäitja, et siseministerium on tahtnud oma viimase seletusega riigikodanikkudele vastu tulla ja sellele vastavalt valimisseaduse paragrahvi seletada nii, et see valijate tegevuse vabadust laiendaks. Alles hiljuti elasime üle teise fakti, mil seletati ka üht meile hoopis tähtsat seaduse paragrahvi, nimelt meie põhiseaduse paragrahvi, ja seal leiti teine seletamine õigem olevat: seletada laiendavalt paragrahvi: tähendab — selles mõttes, et rahva huvisid kitsendada. Vaadake, kuidas meie erijuhtumistel eriviisil seisukohta võtame, ja kuidas meie suurtes, tähtsates küsimustes hoolitseme selle eest, et rahvas ei saaks enda tahet maksma panna. Aga ühel teisel juhtumisel, kus rahvas üldse huvitatud pole, seal meie ütleme, et meie tuleme rahvale vastu. Vaadake, kõik niisugused seletused, kuna nad korduvad ja kuna nende läbipaistvus kõigile silme ette on seatud, halvavad riigikodanikkude õigustunnet. See võtab lugupidamise tahte, see sünnitab niisuguse meeleolu, et tahes või tahtmata arvama hakkad, et valitsus ja tema tähtsamad organid ei jõua erapooletult tegutseda ega näita loiaalsust, vaid et igal juhusel katsutakse nurgatagant haaramise tee leida, kui see aga teatud ringkonnale tarvilik. Kui meie niisugusele poliitikale piiri ei pane, siis sünnitame meie palju halbtust ja ajame ise asjad nii kaugele, et pärast keegi millegi eest vastutust kanda ei taha. Sellepärast ma ka täna arvan, et kui Riigikogu oma enamuses jätab siseministri viimase teguviisi hindamata, kui tema neist seletustest, mis meie terve rea kõnelejate suust kuulnud oleme, tarvilikke järeldusi ei tee, et siis see umbusklikkus üle

viiakse ka Riigikogu peale. Ma arvan, et Riigikogu seda ei soovi ja teeb tarvilikud järeldused siseministri lubamata teguviisist.

Siseministri kohustetäitja sõjaminister **J. Soots**: Lugupeetud rahvasaadikud! Rkl. härra Ast omas kõnes rõhutas mitu korda, missugust ülekohut kodanikkudele olevat tehtud seaduse teise seletamisega. Tema ütles, et nimekirjad on sisse antud esimese seletamise järele, aga mitte teise järele, ja andis mõista, et need nimekirjad, mis esimese seletamise nõuetele vastasid, teise seletamise nõuetele ei vasta, järelikult, neid tuleb prakeerida, ja et selle all olevat meie rahvas kannatanud. Lugu on hoopis vastupidine. Kõik nimekirjad, mis vastavad esimese seletamise nõuetele, täiel määral vastavad ka teise nõuetele, nii et selle tagajärjel ükski nimekiri välja ei lange. Küll aga jäävad veel maksma teise seletuse juures mõned nimekirjad, mis esimese seletuse juures välja langesid. Sellest näeme, et teise seletusega on sõel hõredamaks tehtud, nii et jääb rohkem nimekirju maksma, kui endise seletamise järgi. Minu arvamise järgi härra Ast, kui demokraatia õhutaja, peaks rõõmustama selle üle, aga mitte vastupidises arvamises olema.

Riigivanem **J. Teemant**: Kui valituse juht on mul au Riigikogule teatada, et kui ta ühe ettepanekud ülemineku-vormelitest vastu võtab, siis valitsus teeb sellest omad järeldused. (L. J o h a n s o n, stp: Peaks kaks vastu võetama!)

Juhataja **K. Einbund**: Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. Hasselblatt'il.

V. Hasselblatt (sks): Meine Herren Abgeordneten! Die letzten Monate, welche das Innenministerium unter seiner gegenwärtigen, stellvertretenden Leitung durch den Generalen Soots stand, dürfen wohl in jeder Hinsicht als eine rückschrittliche und unfriedsame Etappe in der Entwicklung des Staates gelten.

Das zeigen die Gesetze, welche in dieser Zeit im Innenministerium ausgearbeitet wurden, das zeigen die Zusammenstöße mit der Staatsversammlung — selbst innerhalb der Koalition, das zeigt die eben zur Verhandlung stehende Angelegenheit, welche freilich meines Erachtens mehr vor das administrativgerichtliche wie vor das politische Form gehört, das zeigt in klarster Weise vor Allem das unerhörte Vorgehen gegen die Domkirche.

Wenn sie sich Dieses vergegenwärtigen, wenn sie sich daran erinnern, dass der Innen-

minister in anderen Staaten mit einer ähnlichen Konstitution als der Verfassungsmi-
nister — põhiseaduse valvur — angesehen wird, welcher sich im Innenleben des Staates für die Sicherstellung der verfassungsmäßigen Rechte der Bürger und einen inneren Frieden einzusetzen hat, so werden sie verstehen, dass wir der bevorstehenden Abstimmung heute — aus Not und ehrlicher Empörung heraus — eine besondere Bedeutung beimessen. Eine besondere Bedeutung in einzigartig trauriger, tief deprimierender Veranlassung. Das erste Mal in der Geschichte der Evangelisch-Lutherischen Kirche ist es möglich gewesen, dass eine Gemeinde mit brutaler Politseigewalt von eigenen Glaubensgenossen aus ihrem Gotteshause vertrieben worden ist. (Vahelhüüe keskelt: Aga kohtuotsus!) Kohtuotsus sellest ei räägi. Dem schlechtesten Mieter, einem Mieter der vielleicht ohne jede Rechtsgrundlage seine Wohnung nutzt, vielleicht seit Monaten seine Miete nicht zahlt, steht das Recht zu, als Beklagter in ganzen drei Gerichtsinstanzen seine Rechte zu verteidigen; nicht einmal dieses Recht hat der Innenminister der Domgemeinde zugebilligt, trotzdem sie keineswegs in der bescheidenen Rolle eines Mieters die Kirche nutzte. (J. Tönisson, rhv: Kas see siia käib?)

Juhataja **K. Einbund**: Kõneleja, ma peatan Teid hääletamise motiivide ettekandmisel, sest Teie kõnelete asjast, mis siia ei käi.

V. Hasselblatt (sks): Ich führe zu Motiven der Abstimmung aus weswegen wir dem Innenminister jedes Vertrauen versagen müssen.

Wir sind nicht in der Lage für eine Formel zu stimmen, welche dem Innenminister das Vertrauen notiert, auch wo die Regierung sich in diesem Falle ebenso hinter ihn stellt, wie in der Domkirchen-Sache.

Juhataja **K. Einbund**: Kõneleja, Teie kõneaeg on möödas.

Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. Anderkopp'il.

A. Anderkopp (töer): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Meie rühma poolt esitatud ülemineku-vormeli puhul on arvustavaid märkusi kuuldavale tulnud, ja sellepärast on mul au seletada, et meie rühm täieliku teadmisega ülemineku-vormeli on esitanud ja selle poolt ka hääletab. Ühe eelkõneleja, nimelt härra Pätsi poolt on ette toodud, et meie oma ülemineku-vormelit kaitstes ja seda siin vastu

võttes juba siseministri määruse muudame. Selle seletusega ei ole härra Päts muud teinud, kui lahtistest udestest katsunud sisse murda. Niisugust tahet meil ei ole. Meil on väga hästi teada, et Riigikogu oma otsusega administratiiv otsuseid muuta ei saa. Mida meie ülemineku-vormeliga kätte tahame saada, on hindamine ühe valitsuse liikme tegevuse kohta, ja arvame, et vastu võttes meie poolt esitatud ülemineku-vormelit, valitsuse liige sellest ka järeldused teeb ja tähendatud määruse, mille kohta Riigikogu eitavale seisukohale asub, nii muudab, et ta Riigikogule vastuvõetav on. See on meie ülemineku-vormeli sisu ja motiiv.

Juhataja K. Einbund: Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. Jürman'il.

A. Jürman (põl): Nagu siit juba tähendatud on, käsitavad esitatud ülemineku-vormelid küsimust ka sisulisest küljest, võttes vastu kindla seisukoha küsimuse enese kohta. Küsimus on veel aga täiesti otsustamata. Otsustamata on see, kellel on õigus, sest ükski ei ole seni kaebust kohtusse veel sisse andnud siseministri viimase määruse kohta. Ja nii kaua, kui ei ole kaebusi sisse antud, ja nii kaua, kui Riigikohus ei ole oma otsust teinud, ei ole meil õigust küsimuse sisulist hindamist ette võtta. Kui näiteks tuleb teine siseminister ja see annab määruse, mis kõnealolevat viimast määrust muudaks ja kui selle määruse vastu antakse kaebus siseministri vastu, ja kui Riigikohus tunnistab selle seadusega mitte kooskõlas olevaks, siis missugusesse seisukorda on Riigikogu end ise asetanud. Siit on ette toodud, et senine praksis näitab, et ka teistsugune seletus on võimalik, siis peaks tähendama ainult seda, et senise praksise juures tuleks arvesse võtta seda, et praegune seadus läheb väga lahku endisest seadusest just selle poolest, et eelmises seaduses oli ette nähtud soovitajaid ja allakirjutajaid kuni 50. Ja kui seal võimalik oli muuta ja mõnda nime maha tõmmata ning üle kanda kandidaatide nimekirja, siis oli see kodanikkude õiguste kitsendamine 50 juures siiski kümme korda vähem, kui praegu 5 soovitaja juures. Meie võime viiest soovitajast ühte või kahte kustutada ja seega tühistada terve nimekirja. Sisuliselt vaadates näeme, et meie võime ja peame kaitsema kodanikkude vabadust. Meie leiame, et tuleb hoida selle eest, et kodanikkude vabadusi ei lõhutaks. Kui valimisseaduses on ette nähtud, et nimekirjades on kandidaatide soovitajate nimed tagasi võtmatud, siis ei või meie lubada nende tühistamist kergel käel.

Igatahes asume meie niisugusel seisukohal, et meie peaksime kaitsema kodanikkude hu-

visid ja seda arvesse võttes hääletab meie rühm motiveeritud ülemineku-vormelite vastu.

R. Penno (as): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Pean tähendama, et kui meie rühma liikme poolt esitati ülemineku-vormel, siis tähendati siin mõnelt poolt, et ta sisuliselt õieti sama on, mis sotsialistliku tööliste partei kui ka tööerakonna poolt esitatud vormelid. Pean tähendama, et meie oma ülemineku-vormeliga, olgugi et see motiveeritud, — ei taha valitsusele umbusaldust avaldada, vaid tahame konstateerida, et siin on nähtavasti eksitusega tegemist. (Vahelhüüe pahemalt poolt: Kuidas härra Penno siis ministriks saab, kui nüüd umbusaldust avaldate?) Ministri küsimus on siin hoopis kõrvaline. Kahekordne seletus on antud ühe ja sama isiku poolt. Siin leiab härra kindral Soots, kes need kahekordsed seletused andis, et tema esimesel korral on eksinud. Meie arvamise järgi on ta viimasel korral eksinud. Meie ei tee seda poliitilistest motiividest, vaid vaatame selle kui eksimise peale. Meie leiame, et siin on tegemist omavalitsuste valimisseaduse ebatäpse seletusega. Tähendatud seaduse vastuvõtmisel tähendati selle peale, et Riigikogu valimisseadust on muudetud ja sellepärast tuleb ka sellekohane muudatus ette võtta omavalitsuste valimisseaduses, et teda kooskõlastada Riigikogu valimisseadusega. Samuti on näidatud seaduse seletuskirjas, missugused võimupiirid selle seaduse seletamise kohta siseministril olema peavad ja on.

Meie rühm on igatahes arvamisel, et siseministri kohustetäitja viimane seletus ekslik on ja sellepärast hääletame meie rühma poolt esitatud ülemineku-vormeli poolt.

Juhataja K. Einbund: Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma nimel on rkl. Rei poolt esitatud järgmine ülemineku-vormel: „Riigikogu, ära kuulates Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma erakorralise teadaande siseministri tegevuse kohta maavolikogude valimise seaduse seletamisel, leiab, et siseminister erakondlikkudes huvides valimisseadust võõriti seletanud, avaldab siseministri kohustetäitja J. Soots'ile umbusaldust ja läheb päevakorras edasi.“

Rkl. Anderkopp'ilt on järgmine ülemineku-vormel: „Riigikogu, ära kuulates erakorralise teadaande ja siseministri kohustetäitja vastuse sellele, tunnustab siseministri kohustetäitja seletuse valimisseaduse kohta seadusevastaseks.“

Rkl. Lehtman'ilt on järgmine ülemineku-vormel: „Riigikogu, ära kuulates Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma

erakorralise teadaande, leiab, et siseministri kohustetäitja ja härra J. Soots'i viimane ringkirjaline seletus 19. II 27. maavalimiste komiteele ei ole õige ega kooskõlas senise praksisega ning läheb päevakorras edasi.“

Kõigist kõige kaugemale ulatav üleminekuvormel on sotsialistide oma, sellele järgneks rkl. Anderkopp'i ja sellele rkl. Lehtman'i ülemineku-vormel. Ka vormelite esitamise järjekord on sama, sellepärast kavatsen hääletada neid selles järjekorras, nagu nad esitatakse. Hääletan kui iseseisvaid ettepanekuid „poolt“ ja „vastu“. (J. Hünerson, põl: Võite kõik kolm korraga võtta.)

Hääletamisele tuleb Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma ülemineku-vormel. (Hääletatakse.) Poolt on 31 häält, vastu 49 häält, seega on ülemineku-vormel tagasi lükatud.

Asun rkl. Anderkopp'i ülemineku-vormeli hääletamisele. (Hääletatakse.) Poolt on 43 häält, vastu 50 häält, seega on ülemineku-vormel tagasi lükatud.

Asun rkl. Lehtman'i ülemineku-vormeli hääletamisele. (Hääletatakse.) Poolt on 64 häält, vastu 27 häält, seega on ülemineku-vormel vastu võetud.

M. Juhkam (tõer): Et juhatusel tarvis on kokku astuda, teen ettepaneku, määrata 5-minutiline vaheaeg.

Juhataja K. Einbund: ((Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Kuulutan vaheaja 5 minutiks.

Vaheaeg algab kell 21.40 min.

Pärast vaheaega jätkub koosolek kell 21.50 min.

Koosolekut juhatab esimees **K. Einbund**.

Sekretäri kohal abisekretär **O. Liigand**.

6. Teadaandmine Vabariigi Valitsuse ametist tagasiastumise üle.

Juhataja K. Einbund: Mul on au Riigikogule ette kanda Riigivanema kirja Riigikogu juhatusel: „Riigikogu kodukorra § 102. põhjal tea-

tan, et Vabariigi Valitsus, arvesse võttes olukorda, mis tekkinud ülemineku-vormeli vastuvõtmisega Riigikogu poolt, on otsustanud ter- ves koosseisus ametist lahkuda. J. Teemant.“

J. Lehtman (as): Teen järgmise ettepaneku: „Ära kuulates Riigivanema teada- annet Vabariigi Valitsuse ametist lahkumise üle, otsustab Riigikogu kodukorra § 103. põhjal teha Riigikogu esimehele ülesandeks, ettepanekuga esineda Vabariigi Valitsuse kokkuseadmise ja ametisse kutsumise asjus.“

Juhataja K. Einbund: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. (Hüüded: Lõpetada!) Sõna on erakorraliseks teadaandeks rkl. Martinson'il.

7. H. Martinson'i erakorraline teadaanne.

H. Martinson (tp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Sel ajal kui paragrahvi väänamist toimetati, on teatavaks saanud,

et hädaabitöödelt lahti on lastud 110 nais- töolist, kes sattumas nüüd selle tõttu vile- sasse seisukorda. Nüüd peaks Riigikogu võimaldama krediidi leidmist nende töötatö- liste seisukorra parandamiseks, ja mina loo- dan, et selleks paras aeg on uue valitsuse moodustamise ajal. See uus valitsus peaks paremini hoolt kandma töötatöoliste seisukorra parandamiseks kui vana. (Vahelhüüded paremalt poolt: Tõsi jah! Avame läbi- rääkimised. Lõpetada!)

Juhataja K. Einbund: Ma kuulen hüüdeid, koosolek lõpetada. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vas- tu võetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 21.55 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **K. Einbund**.

Abisekretär **O. Liigand**.

